

"Həm də sevməkdən də güclü sevdirməklə sevin"

Vaqif Bayatlı
Odər

» səhifə 5

Kənan Hacınin
hekayəsi

» səhifə 10

Nüsrət
Kəsəmənlinin
şeirləri

» səhifə 12

Azərbaycan prezidenti İlham Əliyev Çinə rəsmi səfər edib

İki ölkə arasında mühüm sənədlər imzalanıb

» səhifə 2

Ağlı-
qaralı
sənətkar
taleyi

» səhifə 6

Zeynal Əlizadə -
qürbətdə
keçən və ...
bitən ömür

» səhifə 13

ANONS

Tərcümə Mərkəzinə
Çexiyadan rəsmi dəvət
» səhifə 3

I "Beynəlxalq Səhnə
Əsərləri Müsabiqəsi"nin
qalibləri
mükafatlandırılıb
» səhifə 3

"Dost", "dost"
deyə-deyə...
» səhifə 4

Dörd dildə susmaq
fərasəti
» səhifə 5

Hamletin, yoxsa
Ana dilimizin faciəsi?
» səhifə 6

Kükürəyən dənizin fəthləri
» səhifə 7

Azğınların həyasızlığı
» səhifə 7

"Almanca-Azərbaycanca
sözlük" kitabının
cənubi azərbaycanlılara
faydası varmı?
» səhifə 8

Yer üzündə almanın
neçə növü var?
» səhifə 14

"Əli və Nino" filmi
Amerikada
» səhifə 16

Şahzadə biabır oldu
» səhifə 16

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Çin Xalq Respublikasına rəsmi səfərə gedib.

Prezident İlham Əliyevi Çin Xalq Respublikasının Sədri Si Cinpin qarşıladı.

Prezident İlham Əliyevin Ümumçin Xalq Nümayəndələri Yığıncağında – parlamentdəki rəsmi qarşılanma mərasimində dövlətimizin başçısının şəərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzüldü.

Çinin rəsmi şəxsləri Prezident İlham Əliyevə, Azərbaycan nümayəndə heyətinin üzvləri Sədr Si Cinpinə təqdim olundu.

Hərbi orkestrin ifasında Azərbaycanın və Çinin dövlət himnləri səsləndi.

Fəxri qarovul dəstəsinin rəisi Prezident İlham Əliyevə raport verdi.

Dövlət başçılarını fəxri qarovul dəstəsinin qarşısından keçdilər.

Əllərində Azərbaycanın və Çinin bayraqları olan uşaqlar dövlət başçılarını salamladılar.

Geniş tərkibdə görüşə başa çatdıqdan sonra Azərbaycan-Çin sənədlərinin imzalanması mərasimi olub.

“Azərbaycan Respublikasının və Çin Xalq Respublikasının dostluq münasibətlərinin və əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsi və dərinləşdirilməsi haqqında Birgə Bəyannaməsi”ni Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Çin Xalq Respublikasının Sədri Si Cinpin imzaladılar.

“Azərbaycan Respublikası Hökuməti və Çin Xalq Respublikası Hökuməti arasında “İpək Yolu İqtisadi Kəməri”nin yaradılmasının birgə təşviqinə dair Anlaşma Memorandumu”nu Azərbaycanın xarici işlər naziri Elmar Məmmədov və Çinin xarici işlər naziri Van İ imzaladılar.

“Azərbaycan Respublikası və Çin Xalq Respublikası arasında məhkumların verilməsi haqqında Müqavilə”ni Azərbaycanın ədliyyə naziri Fikrət Məmmədov və Çinin ədliyyə naziri Vu Ayyin imzaladılar.

“Azərbaycan Respublikası Hökuməti və Çin Xalq Respublikası Hökuməti arasında fitosanitar əməkdaşlıq haqqında Saziş”i Azərbaycanın kənd təsərrüfatı naziri Heydər Əsədov və Çinin kənd təsərrüfatı naziri Xan Çanfu imzaladılar.

“Azərbaycan Respublikası Hökuməti və Çin Xalq Respublikası Hökuməti arasında mülki hava nəqliyyatına dair Saziş”i “Azərbaycan Hava Yolları” Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin (“AZAL”) prezidenti Cahangir Əsgərov və

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Çinə rəsmi səfər edib

İki ölkə arasında mühüm sənədlər imzalanıb

Çinin Mülki Aviasiya Administrasiyasının rəhbəri Li Ciasyan imzaladılar.

“Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi və Çin Xalq Respublikasının Təhsil Nazirliyi arasında 2016-2019-cu illərdə təhsil sahəsində əməkdaşlıq haqqında Anlaşma Memorandumu”nu Azərbaycanın xarici işlər naziri Elmar Məmmədov və Çinin təhsil naziri Yuen Quyren imzaladılar.

“Azərbaycan Respublikasının Nəqliyyat Nazirliyi və Çin Xalq Respublikasının Nəqliyyat Nazirliyi arasında nəqliyyat sahəsində əməkdaşlıq haqqında Anlaşma Memorandumu”nu Azərbaycanın xarici işlər naziri Elmar Məmmədov və Çinin nəqliyyat naziri Yan Çuantan imzaladılar.

“Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi ilə Çin Xalq Respublikasının Kommersiya Nazirliyi arasında ikitərəfli iqtisadi əməkdaşlığın təşviqi üzrə Anlaşma Memorandumu”nu Azərbaycanın iqtisadiyyat və sənaye naziri Şahin Mustafayev və Çinin kommersiya naziri Quan Xuçen imzaladılar.

“Azərbaycan Respublikasının Alternativ və Bərpa Olunan Enerji Mənbələri üzrə Dövlət Agentliyi və Çin Xalq Respublikasının Enerji İdarəsi arasında Anlaşma Memorandumu”nu Azərbaycanın Çindəki səfiri Lətif Qəndilov və Çinin Energetika üzrə Dövlət İdarəsi rəisinin müavini Çen Şan Zye imzaladılar.

“Azərbaycan Dəmir Yolları” Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti ilə Çin Xalq Respublikasının Milli Dəmir Yolu Administrasiyası arasında dəmir yolu nəqliyyatı sahəsində əməkdaşlıq haqqında Saziş”i “Azərbaycan Dəmir Yolları” Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin sədri Cavid Qurbanov və Çinin Milli Dəmir Yolu Administrasiyasının rəhbəri Lu Donfu imzaladılar.

Dekabrin 10-da Çin Xalq Respublikasının Sədri Si Cinpinin adından Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin şəərəfinə rəsmi qəbul verilib.

Səfər çərçivəsində Prezident İlham Əliyevin Çin Xalq Respublikası Dövlət Şurasının Baş naziri Li Keçyan ilə də görüşü olub.

Dövlət Şurasının Baş naziri Li Keçyan Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevi Çində görməkdən məmnun olduğunu dedi. O, ölkələrimiz arasında diplomatik münasibətlər yaranandan ikitərəfli əlaqələrimizin inkişaf etdiyini və bu səfərin də əməkdaşlığın genişlənməsinə yeni təkan verəcəyini vurğuladı. Dövlət Şurasının Baş naziri Çin şirkətlərinin əlverişli coğrafi mövqeyi, zəngin təbii sərvətləri, böyük enerji potensialı olan Azərbaycanda infrastruktur, istehsal, energetika, dəmir yolu və texnoparkların yaradılması sahələrində yaxından iştirak etməkdə maraqlı olduğunu bildirdi. O, ölkəsinin Azərbaycanın təbii sərvətlərinin işlənilməsində, neft-qaz emalı sahəsində yaxından iştirak edə biləcəyini diqqətə çatdırdı. Li Keçyan humanitar, təhsil, informasiya-kommunikasiya texnologiyaları sahələrində əməkdaşlığın daha da genişləndirilməsinin mümkünlüyünü qeyd etdi.

Prezident İlham Əliyev əmin olduğunu bildirdi ki, Çinə dövlət səfərinin nəticələri ölkələrimizi bir-birinə daha da yaxınlaşdıracaq.

Azərbaycanın Çin ilə əməkdaşlığa böyük önəm verdiyini deyəndə dövlətimizin başçısı ölkələrimiz arasında fəal siyasi əlaqələrin olduğunu, beynəlxalq təşkilatlarda uğurla əməkdaşlıq edildiyini diqqətə çatdırdı. Azərbaycanın Çin ilə bütün istiqamətlərdə əlaqələrin inkişaf etdirmək niyyətində olduğunu deyən Prezident İlham Əliyev iqtisadi sahədə də əməkdaşlıq üçün yaxşı potensialın olduğunu vurğuladı, Çin şirkətlərini investor və podratçı qismində Azərbaycanda fəaliyyət göstərməyə dəvət etdi. Dövlətimizin başçısı Azərbaycanın sənaye istehsalında, texnoparkların yaradılmasında, informasiya-kommunikasiya texnologiyaları sahəsində Çin şirkətləri ilə əməkdaşlığın genişləndirilməsində maraqlı olduğunu qeyd etdi. Prezident İlham Əliyev Çin Xalq Respublikasının Sədri Si Cinpinin irəli sürdüyü qədim İpək Yolu üzrə iqtisadi zolağın yaradılması təşəbbüsünün Azərbaycan tərəfindən dəstəkləndiyini diqqətə çatdırdı. Dövlətimizin başçısı Azərbaycanın da qədim İpək Yolu üzərində yerləşdiyini dedi, Çin mallarının ölkəmizdən Türkiyəyə, oradan da Avropaya çıxarılmasında respublikamızın əlverişli coğrafi mövqeyə, infrastruktur imkanlarına malik olduğunu bildirdi. Prezident İlham Əliyev qeyd etdi ki, Azərbaycandan keçəcək yol Çin mallarının Avropaya çatdırıla biləcəyi ən qısa yol ola bilər. Bu sahədə Azərbaycan öz töhfəsini verməyə hazırdır. Azərbaycan həm Şərqi Qərbi, həm də Şimal-Cənub tranzit dəhlizi layihələrində mühüm rol oynaya bilər və artıq bu sahədə konkret addımlar atır.

Prezident İlham Əliyev ölkəmizdə nəqliyyat infrastrukturuna fəal şəkildə investisiya yatırıldığını, bunun həm də qonşularımız və tərəfdaşlarımız üçün faydalı olacağını qeyd etdi. Dövlətimizin başçısı informasiya-kommunikasiya texnologiyaları, investisiya qoyuluşu, kənd təsərrüfatı, turizm sahələrində əməkdaşlığın genişləndirilməsi üçün yaxşı potensialın olduğunu bildirdi.

Siyasi sahədə də əlaqələrimizin uğurla inkişaf etdiyini deyən Prezident İlham Əliyev mühüm məsələlərdə ölkələrimizin mövqələrinin üst-üstə düşdüyünü, Azərbaycanın Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatına “Dialoq üzrə tərəfdaş” statusunda qoşulduğunu vurğuladı. Dövlətimizin başçısı qeyd etdi ki, Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatı ilə əlaqələr Azərbaycanın xarici siyasətinin prioritet sahələrindən biridir. Bundan əlavə, ölkələrimiz BMT-də və digər beynəlxalq təşkilatlarda uğurlu əməkdaşlıq edir.

Təsisçi: Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi

Baş redaktor: Yaşar Əliyev
İcraçı direktor: Bəhlül Seyfəddinoğlu
Redaksiya heyəti: Nəriman Əbdülrəhmanlı, Feyziyyə, Nərinə Əliyeva, Rəbiqə Nazimqızı

Qəzet 2014-cü ilin 24 oktyabrından çıxır. “Azərbaycan” nəşriyyatında çap olunub. Tiraj: 1250.

Sifariş: 3948

Ünvan: Bakı, Topçubaşov küçəsi 74. Telefon: 595 16 05.

E-mail: aydinyol.az@gmail.com

Qəzet Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçib.

Şəhadətnamə nömrəsi: 3899

Səmərqənddə “Azərbaycan gecəsi”

Əlişir Nəvai adına Səmərqənd Dövlət Universitetində (SDU) “Azərbaycan gecəsi” keçirilib. Tədbir Özbəkistandakı səfirliyimiz, bu qurumun nəzdindəki Heydər Əliyev adına Azərbaycan Mədəniyyət Mərkəzi (AMM) və Səmərqənd vilayət hakimiyyətinin birgə reallaşdırdığı Azərbaycan mədəniyyəti günləri çərçivəsində təşkil edilib.

Vilayət hakimiyyətinin təmsilçilərinin, elm, mədəniyyət və incəsənət xadimlərinin, SDU-nun professor-müəllim heyətinin, eləcə də şəhərdəki Azərbaycan diasporunun üzvlərinin və jurnalistlərin iştirak etdiyi tədbirdə Azərbaycan haqqında sənədi film nümayiş olunub. Səmərqənd Dövlət Universitetinin

dəni-konsert proqramlarında, el fənlərində musiqilərimizin səsləndirildiyini qeyd edib.

AMM-nin direktoru Samir Abbasov Böyük İpək yolu üzərində yerləşən Azərbaycan və Özbəkistanın tarixi, mədəni bağlılığı, eyni soykökə, dil və adət-ənənələrə malik olduğunu bildirib, bu xalqların yaratdığı mədəniyyət nümunələri haqqında söhbət açıb. O, Özbəkistanda Üzeyir Hacıbəyli, Müslüm Maqomayev, Rəşid Behbudov, Zeynəb Xanlarova və digər sənətcilərin ifalarının çox sevildiyini vurğulayıb.

Səmərqənd vilayəti üzrə Azərbaycan diaspor təşkilatının rəhbəri Ədilağa Mirzəyev Özbəkistanda Azərbaycanlılar üçün yaradılan şərait haqqında söhbət açıb, soydaşlarımızın bu ölkənin ictimai-mədəni həyatında aktiv iştirak etdiyini vurğulayıb. O, Maqşud Şeyxzadə, Seyid Rza Əlizadə, Firudin Səfərov və digər bu kimi tanınan soydaşlarımızın qardaş ölkənin rifahı üçün çalışdıqlarını bildirdi.

Daha sonra təqdim olunan bədii hissədə Özbəkistanın “Nixol” mükafatı laureatları Abdumalik Tatlı, İbroil Saidumarov, Azərbaycanın Əməkdar artisti Kövkəb Əliyeva musiqilərimizi ifa ediblər.

SVĚT KNIHY PRAHA
BOOK WORLD PRAGUE
14.-17. 05. 2015

Tərcümə Mərkəzinə Çexiyadan rəsmi dəvət

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi 2016-cı ilin 12-15 may tarixlərində Çex Respublikasının paytaxtı Praqa şəhərində keçiriləcək 22-ci Beynəlxalq Kitab Sərgisinə rəsmi dəvət alıb. Çexiyanın "Svet Knihy" təşkilatının direktoru, Praqa Beynəlxalq Kitab Sərgisinin rəhbəri xanım Dana Kalinova tərəfindən Azərbaycan rəsmi dairələrinə ünvanlanan məktubda 21-ci Praqa Beynəlxalq Kitab Sərgisində uğurla təmsil olunan Azərbaycanın növbəti ildə keçiriləcək sərgiyə rəsmi dəvət aldığı bildirilir.

Qeyd edək ki, Tərcümə Mərkəzi ötən Praqa Beynəlxalq Kitab Sərgisinin Ən Fəal İştirakçısı elan edilmiş, Praqa Kitab Sərgisi rəhbərliyindən Mərkəzin elektron poçtuna daxil olan məktubda, sərgidə ilk dəfə iştirak edən Azərbaycanın aktivlik göstəricisinin ABS, Böyük Britaniya, Rusiya, Misir, Fransa kimi ölkələrin göstəricilərindən fərqlənmədiyini bildirmişdi.

Ankarada I "Beynəlxalq Səhnə Əsərləri Müsabiqəsi" qaliblərinin mükafatlandırma mərasimi olub

Afaq Məsudun "Mənsur Həllac" pyesi 3 qalib əsər sırasındadır

DeKabrın 8-də TÜRKSOY Uluslararası Türk Mədəniyyəti Təşkilatının baş qərargahında Avrasiya Yazarlar Birliyi, TÜRKSOY Uluslararası Türk Mədəniyyəti Təşkilatının və Türkiyə Mədəniyyət Nazirliyinin təşkilatçılığı ilə keçirilən, görkəmli türk dramaturqu Haldun Tanerin 100 illiyinə həsr olunmuş I "Beynəlxalq Səhnə Əsərləri Müsabiqəsi" qaliblərinin mükafatlandırma mərasimi olub.

Tədbir Avrasiya Yazarlar Birliyinin sədri Yaşar Öməröğlunun çıxışı və Haldun Tanerin yaradıcılığına həsr olunmuş sənədli filmin nümayişi ilə başlayıb, sonra mükafatlandırma mərasimi keçirilib.

Mərasimdən sonra qonaqlara ziyafət verilib, daha sonra Ankaranın "Küçük Tiyatro"nda Haldun Tanerin "Gözlərimi kaparım, vazifemi yaparım" tamaşası göstərilib.

Bildirildiyi kimi, müsabiqənin qalibi elan olunmuş üç əsər sırasında Azərbaycan yazıçısı Afaq Məsudun "Mənsur Həllac" əsəri də yer alıb. İlk dəfə düzənlənən bu beynəlxalq yarışmaya Türkiyə, İran, İraq, Liviya, Qazaxıstan, Qırğızıstan və digər 18 ölkədən qatılan əsərlərdən təqdimat şərtlərinə əməl olunmuş 109-u buraxılmış, 3 əsər qalib elan olunmuşdur. Qalib əsərlərin türkdilli ölkələrin teatrlarında səhnəyə qoyulması nəzərdə tutulub.

"Reklamın dilində olan problemlər daha çox Bakının mərkəzini əhatə edir"

AMEA-nın Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu küçə adları, reklam və afişaların dili mövzusunda 2015-ci il ərzində aparılmış monitorinqə bağlı mətbuat konfransı keçirib. Tədbir "Azərbaycan dilinin zamanın tələblərinə uyğun işlədilməsinə və ölkədə dilçiliyin inkişafına dair Dövlət Proqramı"nın tələblərinə uyğun şəkildə baş tutub.

Bakı şəhərinin üç rayonunda – Səbail, Nəsimi və Nərimanov rayonları ərazisində keçirilmiş monitorinqdə küçə adları, afişa və reklamların dilinin normaya uyğunluğu nəzərdən keçirilib. Mətbuat konfransında İnstitutun direktor müavini dos. B.Məhərrəmli dilə bağlı "Dövlət Proqramı"nın yerinə yetirilməsi sahəsində görülən işlərdən söz açıb.

Monitorinq şöbəsinin müdiri prof. Q. Məhərrəmli ədəbi dilin müxtəlif sahələrdə işlənməsinin özəllikləri, mövcud problemlər və yol verilən xarakterik nöqsanlar haqqında danışıb. O, göstərilən sahələrdə dil nöqsanlarının aradan qaldırılmasında monitorinqlərin əhəmiyyətini xüsusi qeyd edib.

İnstitutun aparıcı elmi işçisi, "Küçə adları, reklam və afişaların dili"nin monitorinqi üzrə qrupun rəhbəri Rasim Heydərov statistik təhlillər əsasında küçə adları, reklam və afişaların dili üzərində aparılmış monitorinqin nəticələri və müşahidə olunan dil qüsurları barədə danışıb. R.Heydərov bildirib ki, üç rayon ərazisində 3800-dən çox obyektə aparılan monitorinq zamanı ümumilikdə 1300-ə yaxın norma pozuntusu aşkarlanıb və bu nümunələr tədqiqatə cəlb edilib. Nöqsanların əksəriyyəti ticarət və ictimai işə obyektində və digər xidmət sahələrində qeydə alınıb. Qeyd olunub ki, hazırda əsas nöqsanlardan biri də obyekt adlarının əcnəbi dildə və qrafika ilə verilməsi və mətnlərin əcnəbi dildə yazılmasıdır.

Mətbuat konfransında mövcud nöqsanların aradan qaldırılması ilə bağlı təkliflər də səsləndirilib. Sonda mətbuat konfransının təşkilatçıları KİV nümayəndələrinin suallarını cavablandırdılar.

RƏBİQƏ

Problemlərin həllində vətəndaş təşəbbüslərinin dəstəklənməsi

Gənclərin İnkişaf Mərkəzi İctimai Birliyi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurasının maliyyə dəstəyi ilə "Problemlərin həllində vətəndaş təşəbbüslərinin dəstəklənməsi" adlı layihənin icrasını başa çatdırıb.

Layihənin məqsədi yerli əhəmiyyətli sosial problemlərin müəyyənləşdirilməsində və onların həll edilməsində QHT-lərin, ictimai birlik və təşkilatların rolunun artırılması modelinin hazırlanmasına və tətbiq edilməsinə nail olmaqla sosial problemlərin həllinə dəstək verməkdən ibarət olub. Layihənin icrası Goranboy, Şəmkir, Qəbələ, Oğuz və Şəki şəhərlərinin hər birindən seçilmiş 3 bələdiyyə və məhəllə komitələrini əhatə edib.

Layihənin rəhbəri Zərifə Abbasova deyib: "Təhlilimiz belə nəticəyə gəlməyə əsas verir ki, respublikamızda mövcud olan ictimai-siyasi stabillik və vətəndaş cəmiyyətinin inkişaf etdirilməsi üçün yaranmış əlverişli şərait hesabına məhəllə-rayon səviyyəli ictimailəşmiş sosial problemləri QHT-lərin dəstəyi ilə yerli bələdiyyələrin və ictimaiyyətin köməyi ilə həll etmək mümkündür. Dünya təcrübəsi də təsdiq edir ki, əsasən o ölkələr tərəqqiyə nail olurlar ki, orada insan resurslarından səmərəli istifadə edilir".

ELAN

"Yeni Söz" ədəbi yaradıcılıq müsabiqəsinə əsər qəbulu davam edir

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin təsis etdiyi "Yeni Söz" ədəbi yaradıcılıq müsabiqəsinə əsər qəbulu davam edir. Əsərlərin son qəbul tarixi 23 dekabr 2015-ci ildir, qaliblərin adı 2016-cı il may ayının 25-də keçiriləcək mükafatlandırma mərasimində elan olunacaq.

Müsabiqəyə poeziya, nəsr və esse nominasiyaları üzrə əsərlər qəbul edilir.

Poeziya:

poema – hər bir iştirakçı həcmindən asılı olmayaraq, 1 poema ilə müsabiqəyə qatıla bilər

şeirlər – 3 şeirdən artıq olmamaq şərti ilə

Nəsr:

roman – hər bir iştirakçı həcmindən asılı olmayaraq, 1 romanla müsabiqəyə qatıla bilər

hekayələr – 40 000 işarəyə qədər

Esse:

essələr – 20 000 işarəyə qədər

○ Hər nominasiya üzrə mükafat yalnız bir müəllifə təqdim edilə bilər.

○ Hər bir iştirakçı mükafata yalnız bir nominasiya üzrə əsər təqdim edə bilər.

○ Müsabiqəyə yeni və son iki ildə dərc olunmuş əsərlər qəbul olunur.

○ Müsabiqədə iştirak edən namizədlər üçün yaş məhdudiyyəti 35 yaşa qədərdir.

Müsabiqəyə təqdim edilmək üçün zəruri olan sənədlər

a) müsabiqə iştirakçısının adı, soyadı, ədəbi təxəllüsü və özü haqqında qısa məlumat;

b) şəxsiyyət vəsiqəsinin surəti və ya skan olunmuş variantı;

c) iştirakçının əlaqə nömrəsi və elektron ünvanı.

Qeyd: Müsabiqəyə təqdim olunan mətnin əvvəlində iştirak etdiyi nominasiyanın adı mütləq qeyd olunmalıdır; Müsabiqə şərtlərinə əməl olunmadan təqdim edilən əsərlərin müsabiqədə iştirakı təmin olunmur.

Əsərlər press@aztc.gov.az elektron ünvanına göndərilə və ya kağız formatında AzTM-in Mətbuat xidmətinə təqdim edilə bilər.

Mükafat fondu

Mükafatlandırma hər 3 nominasiya üzrə (Ən yaxşı poeziya nümunəsi; ən yaxşı nəsr əsəri; ən yaxşı esse) aşağıdakı şəkildə müəyyənləşdirilib:

I yer – 2000 (iki min) manat

II yer – 1000 (min) manat

III yer – 500 (beş yüz) manat

Mükafat diplomu və pul təltifindən ibarətdir.

Müsabiqənin gedişatı barədə:

○ Qəbul edilən əsərlər nömrələnmiş qaydada (imzasız) ekspertlərə verilir, ikinci mərhələyə – 20-liyə keçən əsərlər Mükafat Komissiyasına təqdim edilir.

○ Qalib əsərlərin seçimi iki mərhələ üzrə aparılır. Birinci mərhələdə seçilmiş 20-likdən 10-luq seçilir. İkinci mərhələdə qaliblər müəyyən edilir.

○ Əsərlər 5-dən 10-a qədər olan bal sistemi ilə qiymətləndirilir.

○ Ekspertlərin və Mükafat Komissiyası üzvlərinin adları gizli saxlanılır.

Hər nominasiya üzrə qalib gəlmiş əsər xarici dillərə çevriləcək və beynəlxalq müstəvidə təbliğatı üzrə müəyyən işlər həyata keçiriləcək.

Ünvan: Ə.Topçubaşov 74

Email: press@aztc.gov.az

Telefon: 595-10-42; Mob: (050) 263-02-95

Etimad
BAŞKEÇİD

“Dost”, “dost” deyə-deyə...

Allahını tanımayan adama dost olmaz

Zakir Fəxri

Bizdə adamı yaxşı tərəfindən xarakterizə etmək istəyərkən, ona şamil olunan yaraşlıq epitetlərin sonuna mütləq bir “sədaqətli dost” ifadəsi də əlavə eləməyi unutmurlar. Xüsusən də, epifafiya janrında yazılmış boğazdanyuxarı sicilləmələrdə. Bəs filankəs “çox sədaqətli dost idi” deyə.

Baxırsan, adamın dirisindən xəbəri olmayanın birisi, ölüsünün başının üstünü alıb, muzdla ağlayan arvadlar sayığı elə şivən qoparır ki, ölü yaddan çıxır, bunun əhvalına yanmağa başlayırsan.

Sözüm onda deyil, mən “sədaqətli dost” haqqında danışmaq istəyirəm.

Bugünlərdə oturduğum bir məclisdə məni dönə-dönə “vəfalı, sədaqətli dost” kimi tərifləyib, şənimə badə qaldıran bir sənətkarın üzünə qayıtmaq istədim. İstədim deyəm ki, bu dünyada ən sədaqətli, vəfalı varlıqlar itlərdir. O da hamısı yox! İnsandan vəfa ummaq özü də əbləhlikdir...

Sonra fikirləşdim ki, məclisin pafosu ilə heç uyuşmayan bu sözlər daş və qurbağa gölü effekti yaradacaq, bayaqdan mənim sağlığımıza nitq irad eləyən həmkarımın sifəti qəfilən dəyişəcək və o, sözümün ardını gözləmədən:

- Sən oturub, çörək kəsdiyən adamları təhqir eləyirsən? – deyə bozaracaq. Mən isə “çörək kəsmək”lə bağlı da nələrsə deyəcəyəm, məsələ bir az da qəlizləşəcək. Odu ki, səsimi içimə salıb, səbirlə məclisin bitməsinə gözlədim və bu yazını yazmağı qərara aldım.

Ondan başlayım ki, əskilərdə qulun comərdliyi onun sahibinə sədaqəti ilə ölçülürmüş. Yəni sədaqətliklik, iyerarxiya münasibətləri sisteminin əhəmiyyətli ünsürlərindən idi. Köhnə zamanlarda taxta çıxan padşahlar and içmirdi, əksinə, təbəələrə ona sədaqət andı içirdilər. Bu, bir növ ictimai müqavilə idi, bu andı pozmaq cinayət törətməyə bərabər tutulurdu.

Bəlli məsələdir, insan eqosunun özəllikləri belədir ki, iki fərdin belə bir-birinə eyni dərəcədə sədaqətli olması mümkünsüzdür.

Bunu qədim insanlar bizdən yaxşı bilirdi.

Nəticədə, insanların bir-birinə sədaqət andı içməsi, uzaq səfərlərə çıxan cəngavərlərin öz sevgilisinə “sədaqət kəməri” taxması kimi məsələlər meydana çıxırdı. İşgəncə alətini xatırladan “sədaqət kəməri” haqqında ayrıca danışmaq lazımdır. Bu kəmərdən qadın bədəninin bütün alt hissəsini “blokirovka” edən iri dəmir konstruksiyadan ibarət olurdu. Cəngavərlik romanlarında bu barədə çox danışılıb, Avropa muzeylərində nümayiş etdirilən belə kəmərlərin çeşidi isə “göz oxşayır”.

Bu sırada Oskar Uayldın “Dorian Qreyin portreti” əsərindəki sətirləri xatırlamaq lazım gəlir. Sənətkar yazır ki, “həyatında bir-cə dəfə sevnələri mən dayaz adamlar sayıram. Onların sədaqəti, vəfası yalnız vərdisi letarqiyası, yaxud təxəyyülün kasadlığından irəli gəlir. Bu, sadəcə gücsüzlüyün sübutudur, mülkiyyətçi təməllərdir”.

Uayldın “Sədaqətli dost” adlı bir hekayəsi də var – burada bir-birinə “dost” deyib, dördəlli yapışanların həyat hekayəti nəql olunur. Axırda məlumdur, biri o birisinin anasını ağlar qoyur.

“Sədaqətli dost” ifadəsinin özü də nitq ştampından başqa bir şey deyil mənə. Bu, “şirin şərbət” kimi səslənir. “Dost” sözündə sədaqət, vəfa və s. kimi, bu semantik sıradan olan qavramlar ehtiva olunmur məgər?

Ötənlərdə sənətkarlar klassik dostluq anlamının (sədaqət bir yana qalsın), yalnız fiksiya olduğunu çox gözəl ifadə etmişlər:

*Dost yolunda cəfa çəkdim, can üzdüüm,
Yetişmədim bir məkana, ay Mədəd.*

*“Dost”, “dost” deyə-deyə neçəsinə sarıldım,
Mənim sadiq yarım qara topraqdır.*

*Gunçixandan günbatana yürüdüm,
Bir dost bulamıdım, gün axşam oldu.
Hər ürəyə, hər könülə boylandıım,
Bir dost bulamıdım, gün axşam oldu...*

Sufi şairlərinin “dost” deyərəkən, yalnız Allahı nəzərdə tutmaları təsadüfi deyil.

Ətrafınıza diqqət yetirin, görün, hansısa gerçəkləri pərdələmək və öz eqosunu təmin etmək üçün “sədaqət”, “vəfa”, “dost” kimi ibarələrdən çox ustalıqla nə qədər adam istifadə edir?

Bunun yalnız bir adı var – özündə olmayanlardan danışmaq! Bir-birinə qarşı dürüst olmaq, hər addımda yalana, fəndgirliyə baş vurmamaq, aradabir vicdanının da səsini dinləmək kifayətdir ki, bu yalançı dostluqların girovuna çevrilməyəsən...

- Etimad müəllim, iki il bundan qabaq bir müsahibəinizdə demişdiniz ki, “Min yol mənə söylər” romanım Rusiyada və Türkiyədə çapa hazırlanır. Bəs nə oldu, niyə çap olunmadı?

- Romanı Türkiyədə çap etmək təklifi İstanbuldakı bir nəşriyyatdan gəlmişdi, mənim təşəbbüsüm deyildi. Əvvəlcə dedilər ki, romanı Türkiyə türkcəsinə uyğunlaşdırıb onlara təqdim edim. Mənim də belə imkanım yox idi deyə, bunu da öz üzərlərinə götürdülər. Sonra onlardan xəbər çıxmadı, mən də üstünə düşmədim.

- Hə, adətən belə olur, özləri deyirlər, özləri də eləmirlər...

- Düzü, son iki ildə Tərcümə Mərkəzində işə başlamağımdan savayı həyatımda elə bir dəyişiklik olmayıb.

- Aydın məsələdir, heç Amerikada da iş yerini tənqid etmək mümkün deyil, amma istərdim Tərcümə Mərkəzi haqqında danışaq. Siz Tərcümə Mərkəzinin fəaliyyətini necə dəyərləndirirsiniz və orada nə işlə məşğulsunuz?

- Nə tənqid etmək istəyirəm, nə də difiramba oxumaq. Bildiyim odur ki, Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin yaradılması dövlətin humanitar sahədə atdığı ön mühüm addımlardan biridir. Bu Mərkəzin yaradılması həyatı ehtiyacdən doğub.

- Sizin 50-dən çox yaşınız var. Cəmi bir roman yazmışınız, bir neçə hekayə, bir neçə tərcümə əsəri və şeirlər... Mənə elə gəlir ki, çox azdır. Bəs sizə necə gəlir? İstedadına və intellektinə inandığımız üç-beş yazıçımızdan birisiniz. Niyə az yazırsınız?

- Vaxtından əvvəl qocalma da, hələ əlli yaşım olmayıb.

- Təxminən, dedim.

- Yazıram e, sənətkar, yazdıqlarımı üst-üstə qalaqlasan, bəlkə də, Tolstoydan çox yazmışam. Sadəcə, bunlar sən deyən yazılar deyil. Belə baxanda az da yazmamışam. Ədəbiyyatda “bir əsər müəllifi” kimi tarixə keçmiş yazıçılar çoxdur.

Etimad Başkeçid: “Çox pul haramsız, çox söz də yalansız olmur”

Kəramət Böyükçölün Etimad Başkeçidlə müsahibəsi

- Gedib dava döyəsi deyildim ki, niyə sözünüzü tutmursunuz. Rusiyada isə kitab çıxacaq. Əvvəlcə jurnalda hekayələr çap olunacaq, sonra roman və hekayələr bir yerdə, kitab halında.

- Yenə də iki il bundan qabaq demişdiniz ki, yeni romanın eskizləri hazırdır, lazımı araşdırmalar aparılıb, istiqamətini müəyyən eləmişəm, amma yazmağa hələ yaxınlarda başlayacam. Nə oldu, niyə yazıb qurtarmadınız?

- Yazıb qurtarmamışam, niyəsinə də sən məndən yaxşı bilirsen. Elə zəmanədə yaşayıraq ki, imkanımız olanda yazırıq, ürəyimiz istəyəndə yox. İmkani isə heç vaxt kənarında axtarmamışam, özüm yaratmağa çalışmışam. Amma belə görünür ki, çox işləyən az qazanır, az işləyən çox və bu, bəlkə də, dialektikanın qanunudur. Ona görə də danılmamağa dəyməz, hər şey yolundadır. Sadəcə, adam ortaya çiy şeylər çıxarmaq istəmir.

- Roman nə vaxt çap olunacaq?

- Kitabı gələcək il çap eləyəcəyəm, inşallah.

- Maraqlıdır, bir yazıçı kimi də, bir insan kimi də, son iki ildə həyatınızda nə dəyişdi, nə yenilik oldu? Məsələn, birini mən deyim: Bakı Slavyan Universitetindən Tərcümə Mərkəzinə gəldiniz. Deyə bilirsinizmi başqa nə dəyişdi?

- Dəyişiklik yaxşı şeydir, ancaq sürəklilərlə, bir ağacı bir yerdən çıxarıb başqa yerə əkəndə ondan yaxşı bar-bəhər gözləməyə dəyməz. Mənsə ömrüm boyu işlədiyim yerlərin sayını da itirmişəm. Ən çox işlədiyim yer Bakı Slavyan Universiteti oldu. BSU-da prorektor və rektor postlarından savayı, demək olar, bütün vəzifələrdə işləmişəm. Hamısından da öz ərizəmlə çıxmışam.

- Bəs sonradan çıxacaqdınızsa, o vəzifələrdə işləməyə niyə razı olurdunuz?

- Ona görə ki, bir işi sənə etibar eləyirlərsə, deməli, inanırlar və sən də bu inamı doğrultmağa çalışırsan. Həm də istəməmişəm haqqımda fikirləşsənlər ki, “donuzun başını xonçaya qoyursan, sürüşüb düşür”. Amma çox şey dolanışığa bağlıdır, indiki vaxtda ali məktəblərdə vəzifə maası ilə keçinmək çətinidir. Rəhbərlik də öz cibindən sənə pul-para verəsi deyil. Universitet müəllimləri ölkənin ən fədakar insanlarıdır.

- Tərcümə Mərkəzi...

Heç fikirləşirikmi ki, niyə “Rusiya tərcümə məktəbi”, “Gürcüstan və ya Türkiyə tərcümə məktəbi” ifadələri bizdə heç bir qııcı doğurmur, amma “Azərbaycan tərcümə məktəbi” ifadəsi qulağımızı cırmaqlayır? Bu gedişlə belə bir məktəb bizdə nə vaxt yaranacaqdı? Dünyada tərcümə xidmətlərinin ümumi həcmi 50 mld. dollardan çoxdur, lap yaxın qonşularımızla müqayisədə bunun nə qədəri bizim payımıza düşür? Niyə Azərbaycanın ali məktəblərində tərcüməşünaslığa aid dərslər yoxdur və ya olanlar da bərhad vəziyyətdədir? Mədəni xalqların keyfiyyət göstəricilərindən biri də ölkədə hazırlanub, nəşr olunmuş ensiklopediyaların, müxtəlif təyinatlı lüğətlərin çeşidi və sayı ilə müəyyən olmağıdır. Bizdə indiyə qədər ensiklopediya, lüğət nəşr olunub? Niyə Almaniya, Rusiya kimi, ilk baxışda öz ədəbiyyatının təbliğinə ehtiyacı olmayan ölkələrdə bu iş dövlət səviyyəsində dəstəklənir, amma biz bu yaxınlarca yalnız danışmaqla kifayətlənmişik? Bədi tərcümə sahəsində kəmiyyət nə vaxt keyfiyyətə keçəcək?

- Belə suallar çoxdur...

- Zamanın çağırışlarına adekvat olmaq lazımdır. Məncə, Tərcümə Mərkəzinin missiyası ilə bağlı heç bir qaranlıq məsələ yoxdu. İndiyə qədər görülmüş və görülməli işlərlə bağlı ölkə mətbuatında da, Mərkəzin saytında və qəzetində də kifayət qədər məlumatlar verilir. Onlara göz gəzdirmək kifayətdir.

- Maraqlıdır ki, Tərcümə Mərkəzi də yeni müsabiqə elan eləyib. Biz sizə inanırıq, Etimad müəllim. Siz də bizi inandıra bilərsinizmi ki, Mərkəzin keçirdiyi müsabiqəyə heç bir kənar təsir olmayacaq, hər şey haqq-ədalət çərçivəsində müəyyənləşəcək?

- Mənə inanırsınızsa, bu işin içində olan adam kimi deyirəm, Tərcümə Mərkəzinin müsabiqəsi tamamilə bəyan olunmuş qaydalar əsasında keçirilir. İncildə belə bir ifadə var: “Bütün gizlinləri əvvəl-axır fəş olur” və mən buna inanıram. Mərkəzdə bir nəfər də tapammasan ki, yüngül-saqqallıq eləyib, müsabiqəyə “barmaq eləməyə” çalışsın. Ortada Afaq Məsud faktoru var, o, belə şeylərə göz yuman adam deyil. Başqaları necə müsabiqə keçirir, nə təhər eləyir - bunu özləri bilər.

Amma o əsər də əsər olmalıdır. İnan ki, mənim yazmağımı istəyən adamlardan çox özüm-özümü danlıyıram. Ancaq eybi yoxdur, gözəl günlərimiz qabaqdadır.

- Tez-tez yazıb tənqid edirlər ki, istedadlı gənclər əlavə işlərə çox enerji sərf edir. Müsahibələr, köşəllər, reportajlar... Maraqlıdır, başqa necə mümkündür, siz hansı yolu təklif edərdiniz ki, cavanlar sırf bədii yaradıcılıqla məşğul olsunlar?

- Böyük yazıqların əksəriyyəti, Heminqvey, Markes və s. kimi adamlar ədəbiyyat jurnalistikadan gəlirlər. Bu mənada gənclərin müsahibə almasında, köşə yazmasında pis bir şey görmürəm. Amma o yazıqlar bədii ədəbiyyatla məşğul olmağa başlayandan sonra, əksərən, jurnalistikanın daşını atırlar. Çünki bunların ikisini də bir arada tutmaq, hardasa mümkün deyil. Sadəcə, jurnalist adətən saytın, qəzetin sifarişini yerinə yetirir, çalışmaq lazımdır ki, sifarişli yazılar yazmaq vərdiş halını almasın, adam ictimai fikrin buyruq quluna çevrilməsin. Sırf ədəbi yaradıcılıqla məşğul olmaq istəyirsənsə və əgər Tolstoy kimi qraf deyilsənsə, gözə almalsan ki, bu yolda səni böyük iztirablar gözləyir. Özü də çox zaman axırda heç bir dividend gətirməyən iztirablar.

- Yeri gəlmişkən, bəzən adamlar müsahibə verməkdən çəkinir, intina eləyir.

- Niyə?

- Çünki bilir ki, müsahibə versə, yalan danışacaq. Çünki yalan danışmaq mümkün deyil. Siz də çox danışmışınız. Adətən, susursunuz. Görəsən, sizin də susmağınızı yalan danışmaqdan ehtiyatdarmı?

- Çox pul haramsız, çox söz də yalansız olmur. Buna görə də yalan-palan danışmaqdan, susmağı üstün tutan adamları başa düşürəm. Bir də yalançı kimi ad çıxarmış adamların çoxusu, əslində, yalan danışmağı bacarmayan insanlardır. Yalan danışmaq da istedad tələb eləyir. Elə adamlar var ki, ömrü boyu gop eləyir, amma heç kəs bunun fərqində olmur.

- Heç xarici ölkələrin birinə getmək istəyirsinizmi? Ömrün qalan hissəsini məsələn, İsveçdə, İtaliyada, Almaniya yazıb-yaratmaq necə olardı sizin üçün?

- Çox xarici ölkələrdə olmuşam və səmimi sözümdür, müəyyən şərtlər daxilində çıxıb Başkeçidə gedərdim. Orda evim də var.

Vaqif Bayatlı Odərdən öz cavablarına giriş: **"Hər an Allahu hiss etməyə, onun hamını sevməsini, sevdirməsini duymağa çalışıram. Yaradanı duymaqdan başqa, hər şey mənə maraqsız gəlir. Əslində Allah biz düşünəntək idarə etmir, o, ancaq sevir, sevdirmə, dünya beləcə, Yaradanın yaratdıqlarına sevgisiylə, sevdirməsiylə idarə olunur. Niyə ancaq sevməklə, ilahi yönəltmə həqiqətə sevməkdən də güclü sevdirməklə?!** Çünki sevməsən, sevdirmə bilməzsən. Çünki tək bir bu hissələr ilahi hissələrdir, qalanları insani hissələrdi. Allah sevgini elə belə yaratmayıb, hissələrin Allahı ən çox duyanı, ən həssası kimi yaradıb. Sevirsinizsə, siz özünüz sevginizdə Allahı hiss etməlisiniz. Hiss etmərsinizsə, Allaha dua edin, sizə sevməkdə kömək etsin, sevdirsin. Əslində, Allah bəzi insanları, onların ruhunu bu dünyadan daha gözəl, qeyri-adi bir dünya üçün hazırlayır və ora aparır. Əlbəttə, kimlərsə mənim bu sözümlə güləcəklər, ancaq ürəyində, kiçik də olsa, şübhə yeri də qalacaq..."

- Vaqif müəllim, xeyli müddətdir soruğunuz gəlmir, daha doğrusu, mətbuatda görünmürsünüz. Sizi sevmə, necə deyirlər, imzanızı həsrətə gözləyən oxucuları intizarda qoymusunuz.

- Bitirməkdə olduğum yeni kitabım çox qısqanc kitabdır. Şeirdən başqa heç nəyə imkan vermir. Allahu hər an hiss etməyə, Onun sevmə, sevdirmə sirlərini duymağa çalışır. Qalan hər şey maraqsızdı ona.

- Yaradıcılarından biri olduğunuz «Xəzər» jurnalı indi öz dövrüliyini bərpa edib, həftəlik «Yol» qəzeti isə «Aydın yol» adıyla yeni formatda, yeni keyfiyyətdə mütəmadi nəşr olunur. Sizcə, görülməsi vacib olan daha hansı işlər var?

- Doğma olan hər şeyi ilahi hamımıza, eləcə mənə də duyurur. Deyəsən, məni bir az da yaşatmaq, daha çox duyurmaq istəyir. Həm də öziz Allahım elə edir ki, mən də hamı kimi hər an sevinim, sevindirəm. Allah bizim hər yaxşı işimizə görə sevinir, pis işimizə görə isə kədərlənir. Bu baxımdan, mənə, Servantes "Don Kixot"un axırını çox zəif bitirib, hətta İlahidən gələn yazmaqdan qorxub, bir az dövrə tabe olub ədəbiyyatda ədəbi məğlubiyətlərin də daha bir əsasını qoyub. Dediğiniz nəşrlər də İlahinin yönəltməsiydi və məni çox sevindirir. Əsas odur ki, cəsarətli cəhdlər var.

Mütləq həqiqət olsaydı, maraqsız olardı. Ən böyük həqiqət də, dünyanı maraqlı etməyə yönələn böyük cəhdlərdir. Ədəbiyyatımızda qeyri-adi sığmalar, hətta qəhrəmanlıqlar duyduğum anlar, misralar, cümlələr, ilahi mənzərələr olur. Məni ancaq o anlar, o sıçrayışlar və o mənzərələr maraqlandırır.

- Vaqif bəy, şeirləriniz müxtəlif dillərə – ingilis, rus, fransız, polyak, çex, ərəb dillərinə çevrilib. Tərcümələrin səviyyəsindən, keyfiyyətindən razı qalmırsınız və ümumiyyətlə, prosesdən xəbəriniz olurmu?

- Şeirlərim harda çıxır, kim çap edir, çoxundan çox vaxt xəbərim olmur. Mən bilən, 50-dən artıq dilə çevrilib. Şeirləri mən dünyaya gətirmişəm, yaşaya bilirlərsə, hansı qəlib, ya məmləkəti istəyirlərsə, seçib yaşasınlar. Müasir texnologiyalarla dünya artıq bir evin içi kimidi. Bir də görürsən, şeirin çapı üçün on dəniz o yana, uzaq Yeni Zelandiyadan icazə istəyirlər, sən də bu Yeni Zelandiya "toyuna" on dəniz bu yana oynayan uşaq kimi sevinirən.

- Peşakar tərcüməçi, üstəlik də "Xəzər" dünya ədəbiyyatının redaksiya üzvü kimi, necə düşünürsünüz?

a) hansı məşhur əsərlər dilimizə çevrilməlidir, amma indiyə qədər çevrilməyib; b) dilimizə çevrilmiş məşhur əsərlərdən hansının yenidən tərcümə olunmağa ehtiyacı var?

c) çağdaş Azərbaycan ədəbiyyatı müasir dünyada hansı yazıçılarla, hansı əsərlərlə təmsil olursa, uğur qazanar?

- a) Dünya ədəbiyyatının indiyə qədər dərc olunmamış bütün inciləri dilimizə çevrilməlidir.

b) Bir neçəsini çıxmaq şərtiylə, demək olar ki, hamısı yenidən tərcümə olunmalıdır.

c) Mənim əsas məqsədim, bu dünyada hamını bir-birinə sevdirməkdir. Ədəbiyyatımızın da hamını hamıya, həm də dünyaya sevdirmək nə qədər əsərləri var, hamısı çevrilməlidir. Bu proses, əsərlər dünyada dillərinin də doğması olana qədər getməlidir. Biz dünyanı sənət əsərlərimiz və qəhrəmanlıqlarla fəth edəcəyik.

Gələcək Azərbaycanı, fətholunmazları fəth edənlər məmləkəti kimi görürəm.

- Vaqif Bayatlı gündəlik mətbuatı, ədəbiyyat saytlarını, eləcə də yeni ədəbi imzaları izləməyə vaxt tapırmı? O, son dövrlərin yeni ədəbi mühitinin, bu yeniyetmələr «ordusunun» fəaliyyətindən razıdır?

- Ədəbiyyatımız çox sürətlə, lakin tək-tək sıçrayışlar edir. İnanıram ki, bir azdan sonra, ötüb-keçməyə dünyada nə bir ədəbiyyat, hətta əbədiyyət də qalmaqacaq. Biz, həm də ədəbiyyətin dəhşətli və gözəl ədəbiyyat tənhahlığı gözləyir. Ondan sonra, ən maraqlısı – hər an özü özünü və ədəbiyyatı ötmək olacaq: - xoşca qal, Ədəbiyyət.

- Vaqif müəllim, Dostoyevski deyirdi ki, dünyanı gözəllik xilas edəcək. Siz təxminən belə bir ideya irəli sürürsünüz ki, insanları bir-birinə sevdirmək lazımdır, çünki dünyanın da, insanlığın da xilas sevgidən keçir. Ən maraqlısı budur ki, siz ideyanı ortaya atıb, özünüzün kənarına çəkmədiniz, əksinə, öz şeirlərinizlə, müasirliklərinizlə, hətta gündəlik həyat tərzinizlə insanları sevgiyə, bir-birinə sevməyə dəvət etdiniz. İdeyanız da, canfəşanlıığınız da kifayət qədər səmimiyyətdir. Amma bunun bir nəticəsi oldumu? İnsanlar sizi eşitdimi? Müasir dünyanın ictimai mənzərəsinə nəzər salanda, təəssüf ki, proqnozlarımızın doğrulmadığını şahidi oluruq. Bir şair, söz və ruh adamı kimi necə düşünürsünüz: insanların bir-birinə qarşı bu adavətinin, yumşaq desək, bu inamsızlığın səbəbi nədir?

- Mənim proqnozların dilimizin gücündən, ədəbiyyatından gəlir. Siz deyirlər hamısı zaman kimi ötürüldü. Ədəbiyyət kimi, əsl ədəbiyyat da mütləq qalib gələcək. Mən buna, hamının hamını sevməsinə inandığım qədər inanıram. Siz bu sözlə gülümsürsünüz?.. Nə mənada olur olsun, sizi gülümsətdiyim üçün çox şadam. Bu sevdirmə, ən azı mənim ürəyimdəki dünyada artıq baş verib. Mənim ürəyimdə hamı hamını sevir, həm də sevir. Bir ürək çoxdur, yoxsa bir dünya ürək? Cavabım sizə gülməli gəlsə də, bu, İlahinin yanında gülməli deyil. Çoxlarından fərqli olaraq, mən fikirləşirəm ki, xoşbəxtlikdən Azərbaycan – beynlər yox, daha çox, tək-tək ürəklər ölkəsidir, İlahi ölkədir. Çoxları deyəcək ki, beynlər ölkəsi olmaq daha yaxşı. Məncə, ürəklər ölkəsi Allaha daha yaxın ürəklərin ölkəsidir. Hər an Azərbaycanı xilas edən də budur.

Mahir QARAYEV

"Həm də sevməkdən də güclü sevdirməklə sevin"

Dörd dildə susmaq fərasəti

Oğlum universitetdə oxuyur, deyəsən... Bu "deyərsən" kəlməsi əslində, həm oğlumun "oxuması"na, həm də oxuduğu təhsil ocağının "universitet" olmasına aid edilə bilər, çünki uşağın oxumasının vacib şərtlərindən birincisi, həm də "oxudanın" olmasıdır.

Nə reklam, nə də antireklam olmasın deyə, həmin universitetin adını çəkməyəcəm, eləcə şərti bir ad qoyacam: məsələn, Məğrib universiteti...

Test tapmacalarına cavab verdi, adını siyahıda görəndə, sevindik: zarafat deyil, Azərbaycanın ən nüfuzlu, özəl tədris ocaqlarından birinə düşmüşdü, özü də "Beynəlxalq münasibətlər" fakültəsi-nə...

Təhsil haqqı yaman yüksək idi, bilmirdim bu yükü rahat çəkə biləcəkdimi? Ürəklənmək üçün bir təsəlli axtarırdım özümə söykək verməyə, yadıma ataların gözəl bir sözü düşdü: "Ucuz ətin şorbəsi olmaz!"

Elə bu kəlmələri dodağımın altında "vird" eləyə-eləyə universitetə özüm baş çəkdim - istədim ab-havası ilə şəxsən tanış olam. Elə qapıdan keçib turniketə yaxınlaşdırdım ki, içəridəki işgüzar atmosferdən ürəyim dağa döndü: dəhliz boyu irəlilədikcə hər iki tərəfdən asılmış rəngbərəng şəkillərdən ağıllı müəllimlər, xoşbəxt tələbələr, minnətdar valideynlər boylanır, adama "gəl-gəl" deyirdilər... Hələ dünyanın müxtəlif ölkələrindən alınmış gözəl dizaynı, amiranə imzalı, qızılı möhürlü sertifikatları demirəm... Uzun-uzun dəhlizlər bitdi, sertifikatlar bitmək bilmədi ki, bilmədi. Əməllicə arxayınlaşdım, öz-özümə "yaxşı olacaq" deyib ürək-dirək verdim...

İndi bir ili başa vurmuşuq, yaxşı, ümidlərim doğrulubmu bari?

Problemlər, əslində elə ilk aylardan başlanmışdı. Özü də onların qaynağını universitetdə yox, elə oğlumda görürdüm. Ona lap uşaqlıqdan düz danışmaq, müstəqil fikir yürütmək öyrətmişdim. Məntiqli, obyektivdir. Bəsit yeniyetmə beyni ilə müəyyən analizlər də edə bilər.

Amma oxumağa, öyrənməyə göstərdiyi həvəsi, ömrünü elə ilk aylardan Məğrib universitetinə bağışlayıb bu gen dünyadan nakam köçdü. Niyəsini araşdıranda məlum oldu ki, uşaqlar bu universitetdə dərslər oxumaq üçün gəlməyib, üstəlik, oğlum Amerikada üç aylıq kurs keçib "amerikanist" olmuş bir müəlliminin fikirləriylə razılaşmayıb, aralarında mübahisə yaranıb və sair, və ilaxır. Müəllim hər dəfə "canamazını" açıb, həmin o dominant dövlətin səmtinə "namaz qılmağa" girişəndə, oğlum Vyetnam müharibəsindən üzübəri axıdılan qanlardan, məzlum xalqların "başına hörlülən corablardan" suallar verirmiş. Sual verməyi bəs deyilmiş kimi, hələ bir məntiqli cavab da tələb edirmiş...

Gördüm olmayacaq, dekanın yanına özüm getdim. İstəyirdim görəm, bizim uşaqlara, həyata Azərbaycanın maraqlarından baxmağı, azərbaycanpərəstliyi öyrədən bir müəllim tapılacaq burda, ya yox. Gördüm ki, universitetin belə bir planı yoxdur.

Amma dekanla görüşüm faydasız ötüşmədi, növbəti semestr eyni fəndən "namazını" rus "qibləsinə" qılan müəllim dərslər deməyə başladı. Axırı nə olacaq bilmirəm, amma oğlum indi də onunla mübahisədədi...

Məni düşündürən bir məqam da var: birinci kursda, az qala hər gün ingilis dili dərsləri olurdu. İkinci kursda ingilisin daşını yarımçıq atıb, başlayıblar fransız dilinə. Qorxuram ki, dünyalarca şöhrətli Məğrib universitetinin kərəmətindən üçüncü kursda alman, dördüncüdə rusu keçələr, axırda da bəzəkli diplomuna "dörd dil bilir" yazılan uşaqlarımız nə az, nə azacıq – düz dörd dildə, çox mükəmməl SUSA...

Bəhlül
SEYFƏDDİNOĞLU

Hamletin, yoxsa Ana dilimizin faciəsi?

○ 1926-cı ildə "Hamlet"i Azərbaycan dilinə çevirmiş C.Cabbarlı "Tərcümə məsələsinə əhəmiyyət verilməlidir" adlı məqaləsində yazırdı: "...Tərcüməçilərimizdən kimsə öz qüvvəsiylə, biliyiylə, bacarığıyla, ixtisasıyla hesablaşmaq istəmir. Azacıq rusca, ya başqa bir dil bildisə, ilk təklif edilən kitabı alıb tərcüməyə girir. Halbuki, ruscadan bir kitabı tərcümə edə bilmək üçün yalnız rusca bilmək kafi deyildir. Bir də kitabın bəhs etdiyi məsələni ətraflıca bilmək və bu məsələ ilə mükəmməl tanış olmaq, daha doğrusu, o dairədə bir mütəxəssis olmaq lazımdır".

Böyük ədibin tərcümə işi haqqında dediyi fikirləri bu gün tərcümənin işləndiyi bütün sahələrlə yanaşı, dublyaj mətnlərinin mövcud vəziyyətinə də aid etmək olar. Bu gün Azərbaycan dilini, xüsusən, ədəbi şifahi nitqi, savadından, təhsildən asılı olmadan, dilin, sadəcə, sıravı daşıyıcısı kimi bilən hər bir azərbaycanlıya məlum olan aydın və çox sadə bir həqiqət var: telekanallarımızda filmlərin dublyajı acınacaqlı vəziyyətdədir.

Çox güman ki, indi filmləri Azərbaycan dilinə çevirənlərin əksəriyyəti qəzəlxan şair Mir-mehdi Seyidzadənin dostlarına zarafatla dediyi həmin:

*Əyləşirəm hər cümə,
Əyləyirəm tərcümə.
Çünki bu, lazımlı olur
Xırda-xuruş xərcimə*

- əqidəli "tərcüməçilər"dir. Belə olmasaydı, nə vaxtsa baxdığım filmlərdən qulağımı (həm də qəlbi-mi) incidən bir qisim əcaib dialoqlar yaddaşıma əbədi həkk olunmazdı.

Rus filmi. İki sevgilinin söhbəti: "Qəm yemə, Maşacan, evlənərik, inəyimiz olar..."

Bir Hollivud filminə 3-4 yaşlarında uşaq atasından soruşur:

"- Ata, indi bizim müqəddəratımız necə olacaq?"

Vestern filmi. İki kovboyun dialoqundan:

"- Ey, bilmirsən, Con hardadı? - Yox. Eh, Cona nə var ki, Araz aşığındandı, Kür topuğundan."

Özbək filmi. Ana həyətdə oynayan oğluna deyir:

"- Batır, üstünü batırma."

Bu yaxınlarda telekanallardan birində nümayiş olunan "Hamlet" filminə baxdım.

Şekspirin, onun Hamletinin, eləcə də İ.Smoktunovskinin (Hamlet rolunun unudulmaz ifaçısı) məğlubedilməz, ağıllı üzünün, Q.Kozintsevin (filmin rejissoru) məharətlə yaratdığı insan amansızlığı mənzərələrinin nataraz cümlə və ifadələrin "köməyi ilə" hansı şəkllə düşdüyünü, bütün seyrini və mənasını necə itirib, məzmunuz kino-etüdlər yığnağına çevrildiyini ürək ağrısıyla izləməyə başladım. Adam bilmir Hamletin, yoxsa Ana dilimizin faciəsinə aqlasın.

"Hamlet" əsərinin məşhur epizodlarından biri - Hamletin, atasının kölgəsi ilə söhbətindən:

Hamlet: - İplər qırıldı. Bu qırılmaları necə bitirdi?.. (bu epizodda Şekspir paltar asılan zivəni, yaxud ipi yox, insan münasibətlərində yaranan görünməz "bağlar", "təllər"i nəzərdə tutur).

Digər dialoq:

Hamlet: - Onu ölümün etdiyinə əminəm. (?)

Hamlet: - Gəldiyiniz üçün xəbər göndərdilər, yoxsa könüllü gəldiniz? Mənə hiyləsiz cavab verin...

Zavallı Şekspir... Burada - tərcümə sənətinin "desert" statusunu daşdığı bu məmləkətdə Sənin müəllif hüquqlarını kim müdafiə edəcək?

10-12 il bundan əvvəl telekanalların birində baş rolda Kennet Brananın çəkildiyi "Hamlet" filminin dublyajında C.Cabbarlıın tərcüməsindən istifadə olunmuşdu. Həmin o tərcümədə bu cümlə belə verilmişdi: "Sizi mənim yanına göndərmişlər, ya öz xoşunuzla, könüllü olaraq gəlmisiniz? Doğrusunu deyin".

Ofeliya: -Bu yaxınlarda şənliyimi, nə iləsə məşğul olmaq həvəsimi itirdim... (?)

Hamlet: - Cinayət cizgiləri ilə bəzənmiş ab-hava (?) sadəcə üfunət qoxuyur...

Aktyorlardan biri: - Necə də alicənabcasına, heyrətədicə hərəkətlərlə simasını açıq o?!

Hamletin əmisi: - Nə vaxtsa qardaşımın qanı ilə əhatə olunmuşdum... (?)

Kimsə: - Axı günahı çox olanı nəyə görə bağışlamaq olar? (?)

Hamlet: - Sizin saqqalınız bildirir ki, hamı bərbərə çıxıb getsin!.. (C.Cabbarlı: "Sənin saqqalın kimi. Hər ikisini qısaltmaq pis olmazdı.")

Ofeliya: - Namuslu qızlar onlara hədiyyə verilib sonra isə aldadılmağı xoşalmırlar... (?)

Hamlet: - Qəlbim mənim, ayrılmağa saatlar qalib. Sən isə sevgi və şöhrət içində şadanalıqla yaşa...

Hamlet: - Bir qədər istirahət et, amma bizə hakim olmaq istəyənlər var...

Polonius: - Kraliça ananız, ol-duqca məyus halda məni sizin arduvca göndərib...

Hamlet: - Fərz eləyirsiniz ki, notların səsi açıqdır?

Və nəhayət, Hamletin məşhur "Olum, ya ölüm" monoloqu:

Hamlet: - Olum, ya ölüm? Budur məsələ. Taleyin zərbələrinə boyun əymək ədalətliymi? (?)... Ölümək. Bununla da ürəyinin əziyyətlərinin məqsədini qırmaq...

Bu isə C.Cabbarlı: "Olum, ya ölüm? Budur məsələ. Düşmə qəzanın ağır vurğusuna dözmək və ya özünü pisliklər seyləbının coşqun dalğalarına qarşı qoyub, onu qurutmaq, əzmək?... Ölümək... Qəlbini iztirablarını, yaranmışların nəsibi olan minlərlə əzabları bir yuxu ilə bitirmək!..."

Daha nə deyim?! Mətnlər özləri hər şeyi aydınca deyir...

○ "İncəsənət qurban tələb edir". Gündəlik həyatımızda bu ifadədən tez-tez istifadə edirik. Bəzən bu replika müzakirələrin yekunu kimi ortaya çıxır. Situasiyadan asılı olaraq, bəzən də sözügedən cümlə ümumi söhbətə yumoristik çalar verir. Amma istənilən halda, fikrin kökündə ağrı var. Bu ağrı həm də yaratmaq üçün stimuldur. Faciəvi mətləblərdən doğan ağrı oxucunun, tamaşaçının düşüncəsində təkrar-təkrar yaşanır, yeni çalarlar əldə edir, onu düşündürür və yönləndirir. Bu mənada istər kinoda, istərsə də səhnədə aktyor ötürücü missiyanı daşıyır. O, müəlliflə və eyni zamanda mətləblə tamaşaçı arasında körpü rolunu oynayır. Aktyor müəllifdən və tamaşaçıdan fərqli olaraq, ötürdüyü ağrını hər dəfə fərqli formada yaşayır. Mətnin ilkin oxunuşundan, gündəlik məşqlərdən, premyeradan tutmuş təkrar nümayişlərə qədər hər dəfə əsərə yeni məna, yeni yozum, yeni ifa çaları qatır.

Ağlı-qaralı sənətkar taleyi

O, daimi qurbandır. Başqalarının həyatını canlandırmaqla hər dəfə özünü və başqalarını dəyişən sənətkar dəfələrlə qurbanlıq olur. Birinci dəfə o, özünü - ilk növbədə adi adam kimi yaşamaq rahatlığını qurban verib, bu sənəti seçir. İkinci, üçüncü... yüzüncü... mininci ifa isə hər dəfə ondan bir zərrə alır və eyni zamanda hər dəfə ona yeni çalarlar qazandırır. O, həmişə asılıdır - mətnə, rejissordan, tənqidçidən və ən çox da tamaşaçıdan...

Aktyor bütün həyatını yalnız və yalnız tamaşaçı alqısı üçün yaşayır. O, bunun üçün hər şeyindən keçə bilər.

Xalq yazıçısı, dramaturq Elçinin "Sənətkarın taleyi" əsəri də böyük mənada bu mətləblərdən danışır. İdeya və mövzunu işıqlandırmaq üçün görkəmli dramaturq, Azərbaycan milli teatrımızın inkişafında böyük xidmətləri olan ölməz Hüseyn Ərəblinski facielə həyatına müraciət edib. Əsərin əsas qəhrəmanını - Ərəblinski-ni əməkdar artist Firdovsi Atakişiyev canlandırır. Hadisələr XX əsrin əvvəllərində Bakıda cərəyan edir. Bu dövrdə Azərbaycan teatri, sözün əsl mənasında çətin günlərini yaşayırdı. Bir yandan cəhalət içərisində boğulan kütlənin təqibləri, digər tərəfdən maddi imkansızlıq aktyorlara aman vermirdi.

Onlar çox zaman gündəlik ərzaqlarını belə baqqal dükanından borca götürməli olurdular. Belə bir şəraitdə həyatını riskə atmaqla səhnəyə çıxan adamları cəmiyyət başa düşmürdü, üstəlik, qonum-qonşu, qohum-əqrəbə da onların sənətiylə barışa bilmirdilər. Bu illərdə azərbaycanlı qadının səhnəyə çıxmasından söhbət gedə bilməzdi. Ona görə də qadın rolunu ifa etmək üçün kişilər bığlarını qırılmalı olurdular. Ziyalıların avanqardı sayılmalı olan mətbuat isə teatrla bağlı sensasion materiallara üstünlük verir, şayiələri tirajlayırdı. Tamaşada bütün bu problemlər əksini tapıb.

Ərəblinski acıdıllıyı ilə seçilir. Bəzən çox rəhmsiz, qəddar görünür. Məsələn, Hüseynin göstərişiyə teatrın yeganə aktrisası, ona dəlicəsinə aşiq olan yəhudi əsilli Maya - vərəm xəstəsi son dəqiqələrinə səhnədə keçirməli olur. Sərt xarakterinə görə bəzən ən yaxın həmkarları ona düşmən kəsilir, küsüb gedir, amma qısa müddət sonra Hüseynin teatr sevgisini anladıkları və özləri də elə bu sevgidən əziyyət çəkdikləri üçün geri dönməli olurlar.

Ərəblinski obrazı bəzən tamaşaçıya eqoist təsir bağışlayır, amma müxtəlif səhnələrdə biz həm də onun geniş ürək sahibi olduğunu görürük. Məsələn, qrafinyadan aldığı pulları Hüseyn özünə götürmür, onu teatrın borclarına xərcləyir, qalan məbləği isə dostları arasında bölür.

Ərəblinski həm də ziddiyyətli obraz təsiri bağışlayır. Onun Mayaya və qrafinya Annaya olan münasibəti tamaşaçıda çəşqinliq yaradır. Hərçənd, burada qəribə heç nə yoxdur. Hüseyn onların heç birini bütün qəlbiylə sevməz. Çünki o, bütünlükdə tərəpəndir-nənağa teatra məxsusdur, onun bir-cə daimi sevgisi var - səhnə...

Tamaşanın quruluşçu rejissoru İranə Tağızadədir. O, uğurlu aktyor heyəti toplamağı bacarıb. Xalq artisti Şükufə Yusupova (qrafinya Anna), Əməkdar artist Aysad Məmmədov, gənc olsa da, artıq teatrşünasların diqqətini çəkmiş Hikmət Rəhimov (Əbdül) və Elşən Cəbrayılının (Yafo) ifaları bu mənada xüsusi diqqət çəkir. Görünür, aktyorların öz həmkarlarının həyatlarını səhnədə canlandırmaları onlara fərqli hisslər yaşadıb. Necə də olsa, ümumilikdə teatrın tarixi, aktyorların problemləri onlara bizdən bir köynək daha yaxındır. Bu, sənətkar taleyidir. Bəzən şəxsi həyatın özünü belə qurban tələb edən və əvəzində aktyora yalnız alqış qazandıran sənətkar taleyi...

RƏBİQƏ

Hər ikisi mamur basmış, üstü oyuq-oyuq olan qayaların kənarında dayanmışdı. Biri cavan, digəri yaşlı idi. Öyünlərindəki mazuta bulaşmış işçi geyimi kənardan bu fərqi o qədər də hiss etdirmirdi. Dəniz də bu gün dalğalı deyildi. Ara-sıra ötkəm ləpələr qara qayalara çırpılır, köpüklü sular daşlardan süzülərək gəmi kimi ləngər vuran çör-çöpü qabağına qatıb aparırdı. Bu iki nəfər əməlli-başlı islansa da, fərqi varmıdan nəzərlərini üfüqdən ayırmırdı.

- Yenə coşacaq! Hələ başımızın altına yastıq qoyur bu dəniz. Ağa müəllim, bir baxın, qağayılar necə vurmuxur?

- Sən nə vaxtdan mahir bilicisi olmusan dənizin, ay Mişa? Yoxsa, anan səni dənizdə doğub, hə?

Gülüşdülər. Ağa müəllim (SSRİ EA-nın xüsusu geoloji ekspedisiyasının rəhbəri Ağa qurban Əliyev) əlini Mişanın (Neft Daşlarında qazılan 1 nömrəli buruğun baş ustası Mixail Kaverockin) çiyinə qoydu. Aramla sözüünə davam etdi:

- Bu dəniz çoxlarını romantik eləyib, dostum. Amma Xəzərdən özünü gözlə, şıltaq qadın kimidi, xasiyyəti belli olmaz...

- Ağa müəllim, dənizdə bir az da işləsəm, qağayıların da dilini öyrənəcəyəm. Bəs siz o lal süxurları necə anlayırsınız, baş aç bilmirəm...

Ağa qurban dərhal cavab vermədi. Bayağı nikbinliyi yoxa çıxdı.

- Eh Mişa, Mişa, - dedi, - süxurlara nə var ki? Daşlarla dil tapmaq olar, ancaq ordakıları (şəhadət barmağını yuxarı tuşladı) anlatmaq asan iş deyil... O gün yenə Mircəfər çağırtdırılmışdı. Xeyli sorğu-suala tutdu. Ən xırda məsələlər də diqqətindən yayınmır. Qıraq-bucaqda da o qədər ağzıgöyçək var ki! Hərəsinin ağzından bir avaz gəlir...

- Birinciyə nə dediniz, Ağa müəllim?

- Nə deyəcəyəm? Danışmağa imkan verir ki?! Dedim, yoldaş Bağirov, yeni süxurların analizi göstərir ki, dənizin bu ərazisində neft var! Özü də çox!

- Biz əlimizdən gələni eləyirik. Amma bir qazmaçı kimi, hissiyatım məni aldatmır, Ağa müəllim, az qalib, neftə yaxınlaşmışıq!

- Sənə inanıram, Mişa! Hə, az qala unutmuşdum. Mircəfər səni xəbər aldı, salam göndərdi. Axırda da dedi ki, Əliyev, əvvəl başınla, sonra da partibiletinlə cavabdehən neft! Ancaq mən bilmirəm, başım gedəndən sonra partibiletim kimə lazım olacaq?

...Ağa qurban ilk dəfə bu kiçik adaya gəldiyi günü xatırladı. Başılıq etdiyi ekspedisiya 1945-ci ildən bəri nəhəng işlər görmüşdü. Onlar Bakıdan 110 km aralıda yerləşən və əsasən qayalıqlardan ibarət olan adacıqlarda kəşfiyyat işlərinə başlamış, süxur nümunələri toplayaraq analizlər aparmışdılar. A. Əliyev elmi cəhətdən sübut etmişdi ki, Xəzərin ənginliklərində zəngin karbohidrogen yataqları var. Lakin elmi dəlillərə inanan az idi. Bədxahlar bu ideyanı cəfəngiyyat adlandıraraq ekspedisiyanın işini israfçılıq sayır, alimin adını isə xalq düşmənləri siyahısına yazmağı tələb edirdilər. Məsələ böyüyərək MK-ya qədər gedib çıxmışdı. Birinci katib M. Bağirov işə qarşıdan sonra kəşfiyyat işlərinin davam etdirilməsi tövsiyə olunmuşdu.

1948-ci il noyabrın 14-də "Pobeda" adlı kiçik gəmi çətinliklə Xəzərdəki adalardan birinə yan aldı. Qasırgaya baxmayaraq, fəhlələr yükü boşaldılar. Tələm-tələsik tikilən 14 kvadratmetrlik daxma taqətdən düşmüş adamların kükrəyən Xəzərdə ilk sığınacaq yeri oldu. 1949-cu il iyunun 24-də 1 nömrəli buruqda qazma işlərinə start verildi.

- Usta, ay usta, çay hazır! Səsləyən, Mixailin köməkçisi Süleyman Bağirov idi. Təcrübəli qazmaçı öz zarafları ilə hamının sevimlisinə çevrilmişdi. İndi də o, daxmanın qarşısındakı, mazutdan rəngi qaralmış kiçik masada çay dəstgahı açmışdı. Ağa qurban və Mixail qayadan endilər. Süleyman çay süzə-süzə, zaraflıqdan qalmadı:

- Yoldaşlar, bilirsiniz ki, 10 gündən sonra, noyabrın 7-də Sosialist İncilərinin ildönümüdür. Bayrama görə daha əzmlə çalışmalıyıq. Neft laylarına yaxınlaşmışıq. İndi qazılan hər metr bizimçün vacibdir. Vətən və yoldaş Stalin bizdən şad xəbər gözləyir! Mixail alimin sözlərinə qüvvət verdi:

- Uşaqlar, çətindir, bilirəm, ancaq gücümüz birlikdədir! Gecəni gündüzə qatıb işləyəcəyik. Dənizi ram edəcəyik! Neft çıxacaq! Mən buna əminəm! Hamı əl çaldı. Ağa qurban Mişanı bağrına basıb öpdü. Gözləri yaşarmışdı...

Bu fətlələr hələ bilmirdilər ki, 10 gün keçəcək və 1949-cu il noyabrın 7-də kükrəyən dənizin köksünə sancılmış 1 nömrəli quyu fontan vuracaq.

Kükrəyən dənizin fətlələri

- Ağa müəllim, mürəbbəmiz qurtarıb, ona görə də kəllə qəndi sındırmaq sizlikdir, gərək bağışlayasınız, əllərim mazutludur...

Ağa qurban bamazəlik elədi: - Mazutlu çayı bizə zorla içirtməyin bəs deyil, hələ bir qəndi də özümüzdə doğratdırırsan?

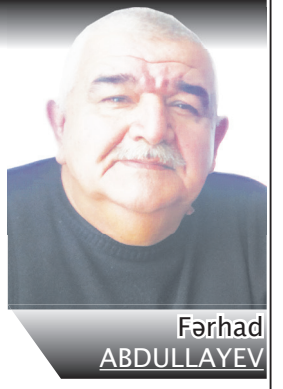
Gülüşdülər. Digər qazmaçılar - Nikolay Duplixin, İbrahim Sadıqov, Məmməd Muradov, Bala Mirzəyev və başqaları da süfrə ətrafına toplaşdılar. Ağa qurban üzünü fəhlələrə tutdu:

M.Kaverockinin briqadasının üzvləri heç təsəvvür belə etməzdilər ki, qazdıqları bu quyu Azərbaycan tarixinə şanlı səhifələr yazacaq. Onların ağına belə gəlməzdi ki, ən qısa vaxtda Xəzərin qoynunda Neft Daşları deyilən əfsanəvi şəhər salınacaq, əmək və qəhrəmanlıq estafeti nəsillərdən-nəsillərə ötürüləcək.

Bütün bunlar 10 gün sonra başlanacaq. Hələlik isə... "Möcüzələr adası"nın "ilk qaranquşları" bəhbəhlə Süleymanın mazut dadı verən çayını içirdilər...

Fərhad SABİROĞLU

Azğınların həyasızlığı

Fərhad ABDULLAYEV

○ UNESCO-nun Qeyri-Maddi Mədəni İrsin Qorunması üzrə Hökumətlərarası Komitəsinin növbəti toplantısında qəbul olunmuş qərar ermənilərin "arzusunu" gözdən düşürdü.

Hər şeyin hazırına alışmış, ağına-bozuna baxmadan gördüyünü qamarlamağa adət etmiş bədxah qonşuların məkrli planı bu dəfə də baş tutmadı. Söhbət xalqımızın milli rəqs incilərindən sayılan "Köçəri"dən gedir. Deyilənə görə, Komitənin iclasında erməni tərəfi "Köçəri"ni "milliləşdirmək" üçün dəridən-qabıqdan çıxıb, olmazın yalanlar uydurub, acı göz yaşları töküüb, erməni nümayəndələr hətta durub rəqs etməyə belə hazır imiş. Amma komitədə təmsil olunan Azərbaycan nümayəndə heyəti üzvlərinin ortaya tutarlı tarixi dəlillər və təkzibolunmaz faktlar qoyması erməniləri yaman məyus edib. Komitəyə üzv dövlətlər də Azərbaycanın mövqeyini və "Köçəri" ilə bağlı yekun qərarı dəstəkləyib.

Erməni xisləti bu dəfə də öz həyasızlığını göstərdi. Bu, azğın ermənilərin ilk cəhdi deyil. Onlar xalqımıza məxsus musiqi əsərləri, folklor və digər qeyri-maddi mədəni irs nümunələrini mütəmadi olaraq "özününküləşdirməyə" çalışır. Azərbaycanın "Sarı gəlin", "Süsən sünbül" və onlarca digər xalq mahnıları, "Yallı", "Vağzal", "Köçəri", "Uzundərə", "Mirzəyi" rəqsləri, qədim musiqi alətlərimiz (tar, balaban, zurna), eləcə də məşhur Azərbaycan bəstəkarları Üzeyir Hacıbəylinin, Qara Qarayevin, Fikrət Əmirovun əsərləri, müasir bəstəkarlarımızın mahnıları ermənilərin öz adlarına çıxarmağa səy göstərdikləri milli sərvətlərimizdəndir.

"Köçəri" ətrafında söz-söhbətlər, uzun müddətdir ki, səngimək bilmir. Hələ "Eurovision-2011" mahnı müsabiqəsinin final yarışmasında Ermənistan təmsilçisi "Köçəri"ni erməni nümunəsi kimi təqdim etməyə çalışmışdı. Tarixə öteri nəzər salanda məlum olur ki, bu saxtakarlıqların kökü çox qədimdir.

Hələ 1868-ci ildə erməni ədəbiyyatşünası S.Palasyan Sankt-Peterburqda erməni dilində nəşr etdirdiyi "Erməni nəğmələri" adlı kitabında yazırdı ki, "... biz hansı xalqın təsiri altında oluruqsa, onun mahnılarını da özümüzünkü hesab edirik və özümüzünkü kimi təqdim edirik". M.Nalbandyan adlı erməni müəllifi "Qədim şeir və nəğmələr haqqında" kitabında bildirib ki, ermənilərin "əksər musiqi və nəğmələri türklərdən (azərbaycanlılardan) götürülüb. Mən ermənilərin yaşadığı bir çox yerlərdə olmuşam. Həmişə təmiz ermənicə olan bir şey eşitmək istəmişəm, təəssüf ki, buna nail olmamışam".

Azərbaycan musiqisi peşəkar erməni musiqi əsərlərinə də öz təsirini göstərib. Belə ki, A.Xaçaturyan bir bəstəkar kimi Azərbaycan muğamlarının spesifik xüsusiyyətlərini qavrayaraq yaxşı bacarıb. "SSRİ xalqlarının musiqi tarixi"ndə çox dəqiq göstərilir ki, A.Xaçaturyanın "Qayane" əsərində "xalq musiqisi yalnız folklorun alınmış mövzular deyil, baletin bütün partiturasına, bəstəkarın bütün şəxsi orijinal mövzularına daxil olub". İ.Proxorov və Q.Skudina "Sovet musiqi mədəniyyəti" əsərində xüsusi qeyd ediblər ki, "Qayane" baletində erməniləşdirilmiş "Şalaxo" və "Uzundərə", əslində Azərbaycan rəqsləridir.

Belə faktların sayı yüzlərcədir. Unutqan ermənilərə bir daha xatırlatmaq istərdik ki, "Köçəri", Azərbaycanda çox məşhur olan qədim "Yallı" rəqsinin bir növüdür. Azərbaycanın ən qədim tarixi daş abidələrindən sayılan və eramızdan əvvəl 12-8-ci minillikləri əhatə edən Mezolit dövrünə aid Qobustan qayalarının üzərində də "Yallı" rəqsinin təsvirləri verilib.

"Köçəri" rəqsə əsasən Azərbaycanın ən qədim diyarlarından biri olan Naxçıvanda geniş yayılıb. Azərbaycanlılar özlərinin ata-baba yurdlarından, yəni Qərbi Azərbaycandan (indiki Ermənistan) tamamilə deportasiya edilməmişdən əvvəlki zamanlarda (1988-ci ilədək) bu rəqsə sevə-sevə ifa ediblər. Türkiyədə də bu rəqs çox populyardır.

İştirakçılar bir-biri ilə əl-əl tutaraq dairəvi yallı gedir. Rəqs ritmikdir, əsasən balaban və nağaranın ifası ilə müşayiət olunur, cəngavərliyi, çevikliyi və casarəti ifadə edir.

Beləliklə, "Köçəri"nin erməni milli rəqsə kimi qələmə verilməsinin heç bir elmi və tarixi əsası yoxdur. Amma xəstə erməni təxəyyülü hüdud tanımır. Belə getsə, ermənilər UNESCO-nun növbəti iclaslarında rusların məşhur "Kalinka", yaxud yəhudilərin "Yeddi-qırx" rəqslərinin də erməni mənşəli olduğu iddiasını ortaya qoyacaqlar...

Necə deyərlər, "utanmasan, oynamağa nə var ki..."

"Aydın yol" qəzetinin redaksiyasına

Hörmətli redaksiya! Almaniyanın paytaxtı Berlin şəhərində yaşayan, neçə illərdir ki, AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu ilə əməkdaşlıq edən, əlyazmalarımızın surətlərinin xarici kitabxanalardan əldə edilməsində fəal iştirak edən ədəbiyyat tariximizin tədqiqatçısı, Bakıda çapdan çıxmış bir neçə kitabın müəllifi Məhəmmədəli Hüseyninin göndərdiyi məktub böyük maraq doğurur. Bu məktub bir daha xatırladır ki, Şimali Azərbaycanca dilimizlə bağlı dövlət səviyyəli tədbirlər həyata keçirilsə, müəyyən işlər görülsə də, Cənubi Azərbaycandakı dilin, eləcə də lüğətlərin vəziyyəti ilə kifayət qədər maraqlanmırıq. Əlbəttə, elə məsələlər var ki, biz müdaxilə edə bilmərik. Lakin məgər mütəxəssislərimiz Cənubi Azərbaycanda işlənən sözlərin, dialekt sözlərin lüğətini hazırlaya bilməzlərmi? Şimali və Cənubi Azərbaycandakı ədəbi dilin daha da yaxınlaşması üçün müəyyən tədbirlər görmək olmazmı? Savadsız əhali üçün bəzi kitab və əsərlərin audio və video disklərinin hazırlanmasında kömək edə bilmərikmi? Mənə elə gəlir ki, yazını oxuduqdan sonra ziyalılarımız öz fikir və təklifləri ilə çıxış etmək istəyəcəklər. Bu məqsədlə məktubun mətnini diqqətinizə təqdim edirəm.

Hörmətlə: Paşa ƏLİOĞLU
filologiya elmləri doktoru

Dərin təəssüf və ürək ağrısı ilə etiraf etmək lazımdır ki, çoxmilyonlu Cənubi Azərbaycan əhalisinin çox az hissəsi öz ana dilində oxumağa qadirdir. Belə olduğu halda, təbii olaraq belə bir sual meydana çıxır: Əhməd Ümid Yəzdaninin 2004-cü ildə Almaniyanın Köln şəhərində nəşr etdirdiyi "Almanca-azərbaycanca" sözlük cənubi azərbaycanlıların hansı dərəcəyə yaraya bilər? Artıq hamıya məlumdur ki, İranda hər bir savadlı, hətta ibtidai təhsilə malik olan azərbaycanlı fars mətnini türkcədən (azərbaycancadan) qat-qat rahat oxuyub başa düşür. Məhz buna görə də alman dili ilə məşğul olan Cənubi Azərbaycan vətəndaşı üçün İranın germanist alimlərinin tərtib etdikləri almanca-farsca və ya farsca-almanca lüğətlərdən istifadə etməyin daha əlverişli olduğu inkar edilməzdir. Məsələ orasındadır ki, istər Cənubi Azərbaycanda, istərsə də onun sərhədlərindən kənarında yaşayan həmvətənlərimiz əgər alman dili ilə maraqlanarsa, azərbaycancada oxuya bilsə belə, Əhməd Ümid Yəzdaninin lüğətindən bir çox alman sözlərinin qarşılığını tapa bilməyəcək.

Araşdırmamız göstərdi ki, Ə.Yəzdaninin tərtib etdiyi lüğət xeyli dərəcədə C.M.Cəfərovun redaktorluğu ilə 1971-ci ildə Bakıda, Azərbaycan Dövlət Xarici Dillər İnstitutunda nəşr edilən "Almanca-azərbaycanca lüğət"dən mənimləmədir. Və burada verilən bir çox almanca sözlərin qarşılığının Cənubi Azərbaycanda başa düşülməsi mümkün deyil.

Əyani olsun deyə, bu lüğətdən bəzi sözləri diqqətə çatdırmaq istərdik:

Ə.Ü.Yəzdaninin "Almanca-Azərbaycanca sözlük" kitabının cənubi azərbaycanlılara faydası varmı?

1. Kühnhaus = Buzxana
2. Kühlschrank = Soyuducu, buz dolabı
3. Urlaub = Məzuniyyət
4. Nessel = Gicitkan
5. Bürste = Şotka
6. Bleistift = Karandaş
7. Stecker = Ştepsel
8. Steckdose = Ştepsel
9. Musketier = Müşketyor
10. Hausfrau = Evdar qadın
11. Rassismus = İrəqçı
12. Laboratorium = Laboratoriya
13. Schweden = İsveç
14. Österreich = Avstriya
15. Satier = Satira, həcv, məzhəkə
16. Lohn = Maaş, əmək haqqı
17. Mongole = Mongol
18. Furnier = Faner, Lay (Taxtadan)
19. Hauptbahnhof = Mərkəzi vağzal
20. Feuerwehr = Yanğın dəstəsi
21. Füller = Avtomat qələm
22. Statute = Heykəl
23. Dreieck = Üçbucaq
24. Kesselstein = Ərp

25. Archäologe = Arxeoloq
 26. Belohnung = Mükafat, ödə, təltif
 27. Süchtig = Mübtala, xəstə
 28. Sensation = Sensasiya
- C.M.Cəfərovun lüğətindən birbaşa köçürülmüş belə misalları sayını dəfələrlə artırmaq olar. Xüsusi olaraq qeyd etmək istəyirik ki, alman sözlərinin burada verilən qarşılığı cənubi azərbaycanlılar üçün anlaşılmazdır. Ə.Yəzdaninin nümunə gətirdiyimiz alman sözlərinə qarşılıq üçün aşağıdakı sözləri əlavə etməli idi ki, cənubda başa düşülsün: 1) Sərdxanə; 2) Yaxçal; 3) Mürəxxəsi, tətəl; 4) Gəzənə; 5) Çökkə, başmaq və ya paltar çökkəsi; 6) Midad; 7) Doşaxə; 8) Priz (lüğətdə 7 və 8-ci sözlərə eyni qarşılıq verilməmişdir. Eyni ilə Bakıda nəşr edilmiş lüğətdə olduğu kimi. Cənubda prizə doşaxə deməzlər. Şimalda isə, ümumiyyətlə, belə söz işlənmir); 9) Tüfəngçi; 10) Xanədar xanım; 11) Nijad-pərəst; 12) Azmayeşgah; 13)

Sued; 14) Otriş; 15) Tənz; 16) Hüquq; 17) Moğul; 18) Rukeş, nazik taxtadan; 19) İstigahirahahən; 20) Atəşnişani; 21) Xodneviş; 22) Mücəssəmə; 23) Müsəlləs; 24) Kehre; 25) Bastanşünas; 26) Caizə; 27) Mötad; 28) Cəncal.

Ə.Yəzdani Kugelschreiber sözünün qarşılığını "diyircəkli qələm" kimi vermişdir ki, Cənubi Azərbaycanda bunu anlamayacaqlar. "Xodkar" yazsaydı, başa düşərdilər.

Maraqlıdır ki, Ə.Yəzdani Avropamənşəlisözlərin dəruslaşdırılmış variantını verib. Məsələn, Cənubi Azərbaycanda "avtoban" deyil, "otoban", "avtomobil" deyil, "otomobil" deyilir.

Üstəlik, Şimali Azərbaycanda "Almanca-rusca" lüğətlərdən də istifadə etmək imkanı var. Onu da qeyd edək ki, həmin lüğət 2007-ci ildə on min yeni söz əlavə edilməklə 25000 tirajla Bakıda yenidən nəşr olunub. Kitabın ikinci redaktoru Çərəkəz Qurbanlı olub.

"İran Qlobal" saytında İsmayıl Pör Məhəmmədi adlı bir şəxs Əhməd Ümid Yəzdanin lüğətlə bağlı belə bir sual verir: "Ağay-Ümid Yəzdanin, bəzilərinin dediklərinə görə, sizin lüğət Azərbaycan Elmlər Akademiyasının lüğətidir ki, uzun illər boyu üzərində işləyib əmək sərf etmişlər. Siz ona müəyyən dəyişikliklər edib öz adınıza çap etdirmisiniz. Belə bir ittiham cavabınız nədir?" Ümid Yəzdanin bu sualın cavabında yazır ki, "mən Azərbaycan Elmlər Akademiyasının almanca-türkcə (Azərbaycanca) lüğətini görməmişəm".

Lüğətdə "Humorvoll" alman sözünün qarşılığı kimi, Yəzdaninin özündən əlavə etdiyi "xoşməşrəb" sözü ilə razılaşmaq olmaz. Tərtibçi "humor" sözünün mənasını dəqiq bilsəydi, burada "xoşməşrəb" sözündən istifadə etməzdi.

Məlumdur ki, Cənubi Azərbaycanda ərəb əlifbasından istifadə olunur. Belə olan surətdə o, nə üçün sözlüyünü latın əlifbası ilə tərtib edib? Səbəb budur ki, "Azərbaycan" sözünü "zal" əvəzinə "Ze" ilə yazan Ə.Yəzdanin sözləri ərəb əlifbası ilə yazmaqda çətinlik çəkdiyindən, işini asanlaşdırmaq üçün bu yolu seçib. Belə düşünən olar ki, bəlkə o, Şimali Azərbaycandakı oxucuları da nəzərdə tutduğu üçün belə edib. Lakin bu fikirdə də razılaşmaq olmaz. Çünki Şimali Azərbaycanda 9 germanist alimin tərtib etdiyi "Almanca-azərbaycanca" lüğət mövcud olduğu halda qeyri-akademik və həvəskar səviyyədə tərtib edilmiş bir lüğətə nə ehtiyac ola bilər?

Yəzdanin yaxşı bilir ki, İsmayıl Pör Məhəmmədinin nəzərdə tutduğu lüğət elə həmin Bakı nəşridir ki, o, uzun illər ondan istifadə edib. Sadəcə olaraq o, Pör Məhəmmədinin lüğəti nəşr edən müəssisənin adını səhv yazdığından sui-istifadə edərək ittihamdan boyun qaçırmaq istəyib.

Təbriz şəhərində doğulub boya-başa çatmış və orta təhsilini də orada almış şəxs nümunə olaraq göstərdiyimiz almanca sözlərin Cənubi Azərbaycandakı qarşılığını bilmədiyini halda, Şimali Azərbaycandakı qarşılığını necə biləcək? Axı iddia olunur ki, lüğət bütün Azərbaycana aiddir. Bu fikirdəyik ki, Əhməd Yəzdaninin bu xüsusda 1971-ci ildə C.M. Cəfərovun redaktorluğu ilə Bakıda çap edilmiş lüğətdən başqa mənbəyi ola bilməzdi.

Məhəmmədəli HÜSEYNİ,
Berlin

Azərbaycan əsilli görkəmli türk yazıçısı, siyasətçi və dövlət xadimi Səməd Ağaoğlu (1909-1982) çağdaş Türkiyədə memuar ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrindən biri kimi tanınır. Onun oxuculara təqdim olunan "Atamın dostları" kitabında atası, XX əsrin ilk onilliklərində Azərbaycanın və Türkiyənin fikir həyatında müstəsna xidmətlər göstərmiş Əhməd Ağaoğlunun (1869-1939) türkçülük hərəkatında, sənət və siyasət aləmində, yeni Türkiyənin qurulması uğrunda mübarizədə çiyin-çiyinə addımladığı bir sıra görkəmli şəxsiyyətlərin portretləri yaradılıb. Müəllifin ad çəkmədən son dərəcə səciyyəvi cizgilərlə rəsm etdiyi bu portretlər özlərinin, eləcə də Əhməd Ağaoğlunun həyatının, mübarizə və ideallarının bir sıra xüsusiyyət və keyfiyyətlərini aşkara çıxarır.

Səməd AĞAOĞLU

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Heyhat! Parlayan ancaq keçici bir ümid işığı idi. Divani-Ali istintaq heyətinin suç saydığı maddələrin hamısı üzrə onu günahsız hesab etdiyi halda, məhkəmə prosesində meydana çıxan bir məktub - "Yavuz" zirehlinin təmirini üzərinə götürən firmanın məktubu bütün işləri pozdu. Həmin sənəddə "Ankarada sözü keçən kimsələr arasında paylanmaq üçün filan qədər yüz min frankın" göndərdildiyi bildirilirdi. Keçmiş Bəhriyyə nazirinin səlahiyyətinin başa çatmasına bir neçə gün qalmış sifariş müqaviləsini imzalaması onunla bağlı şübhələri daha da artırdı. Məhkəmə adı çəkilməyən nüfuzlu kimsənin başqa birisi deyil, müttəhimin özü olması qənaətinə gəldi. Nəticədə hər hansı sənəd-sübutlara və dəlillərə yox, sadəcə ehtimala əsaslanıb onu rüşvətə bulaşmaq şübhəsi ilə məhkum etdilər.

Şəxsiyyəti və yüksəltdiyi məqamlar nəzərə alınarsa, keçmiş Bəhriyyə nazirinə qarşı irəli sürülən ittihamlar Cümhuriyyətə və inqilaba da təsirsiz ötüşə bilməzdi. Bəlkə bütün ölkə onun günahkar olduğunu düşünürdü. Bəraət alsaydı, bir kimsə təqsirsizliyinə inanmayacaq, hər kəs işin yolunu tapıb canını qurtardığını deyəcəkdi. Məhkum edilməsi isə ən azı bu üsulla yeni Cümhuriyyətin və inqilabın fəziləti sayılacaq: insanlar düşünəcəkdi ki, rüşvət, yolsuzluq, çapovulçuluq, vəzi-fəsindən sui-istifadə kimi yaramaz hallar kim tərəfindən, hətta onuntək rejimin ən üst qatlarına yüksəlmiş bir insan tərəfindən də törədilmiş olsa, sonda mütləq cəzasını alacaqdır!

Bu, keçmiş Bəhriyyə vəkili-nin günahsız olduğuna inanan bəzi insanların saf və səmimi fikri idi.

İki il, düz iki il başqa dustaqlardan seçilib fərqləndirilmədən həbsdə oturdu. Digər məhkumlar - adi qatillər, oğrular əvvəlcə bu dövlət düşkününe yaxın gəlmək istəmədilər. Sonra keyir-xah, ürayitəmiz adam olduğunu gördülər, ətrafına toplandılar.

Atamın dostları

Ona həmin vaxta qədər xəbərsiz qaldığı həyat dərsəri verdilər. Əski vəkil bu iki ili bir tərəfdən xatirələrini yazmaq, o biri tərəfdən dayanmadan oxuyaraq keçirdi. Vaxtı çatan gün həbsxana yoldaşlarına vida edərək gözlərində keçmiş vəzifə, yaxşı gün dostlarından daha çox dörd divar arasında tanış olduğu, vəfa və etibar gördüyü bu insanlar üçün axan yaşlar parıldayırdı.

Ankara, hökumət mərkəzinə - paytaxta çevriləndən sonra siyasət adamlarının gözdən düşdük-ləri zaman İstanbula köçüb orada yaşamaları bir ənənə halını aldı. Əski Bəhriyyə vəkili də eyni yolu tutdu, çoluq-çocuğunu başına toplayıb İstanbula köçdü.

Ankaradan İstanbula indiki gedişi ilə öncəkilər arasındakı böyük fərqə diqqət etməyə-cək dərəcədə hər şeyi tale ilə, qədrərlə bağlamağa meyilli görünürdü. Kupesinin pəncərəsindən şəhərin işıqlarının birə-birə qeyb olmasına sona qədər tamaşa elədi. Sonuncu işıq da gözdən itəndə Ankara onun nəzərində artıq həmişəlik keçmiş-də qalmışdı.

Həbsxanada xalqın içindən çıxan sadə adamlarla tanış olmuş, qürurun iztirablarından qurtarmış, yalnızlığın sükunətini dadmışdı. Getdiyi İstanbulda yenə adi xalq adamları arasında yaşamaq istəyirdi. Bu arzu onu Boğazda ev tapıb burada məskunlaşmağa sövq etdi.

Sonra da həyatının son işinə atıldı: bir çox yerli sakinlərin, adi maraqlıların əski Bəhriyyə vəkili-ni görmək üçün ətrafına toplandıqları bir qayıq alıb baliqçılığa başladı. Yeni işində heyrətamiz sürətlə irəlilədi. Bir neçə il ərzində Boğazın sayılıb-seçilən həvəskar baliqçıları arasında tanındı, şöhrət qazandı.

İllər sürətlə biri-birini əvəz edirdi. Ankaradan İstanbula çoxlu yeni küskünlər daşındı. Vaxtı ilə qüdrət sahibi olduğu dövrdə özünun vurub sıradan çıxardığı bəzi insanları da bu böyük şəhərdə idilər. Hamısı orta qələbənin çevrəsində bir-biriləri ilə yaxınlaşmağa başlamışdılar. Həmin adamlar, ən çox da özü tək bir şeyi gözləyirdi. Gec-tez bu hadisə baş verəcəkdi. Ondan sonra keçirdikləri bütün ağrı-acılar həzin xatirəyə çevriləcəkdi. Bir vaxtlar inqilabçılıqla dinsiziyə eyni gözdə görüb Allah-sız olduqlarını iftixarla aləmə car çəkənlər, indi ümidlərini dəyişik şəkildə rüyalarında görürdülər. Bir xocanın yanından o birinin görüşünə qaçırıldı. Gecə-gündüz namazdan baş qaldırmırdılar.

Bu gözləmə sırasında əski Bəhriyyə vəkili geridə qalanlar haqda düşünəndə heç cür cavab tapa bilmədiyi bir sualla qarşılaşırdı.

Qazi nədən onu gözdən, könlündən uzaq saxladı? Nədən çətin anlarında yardım əlini uzatmadı? Belə düşüncələrə dalanda nəfəsi daralır, alınun qırışları daha da artırdı.

Sərbəst Firqə¹ qapandıqdan sonra İstanbula köçən atamla Milli Mücadilə illərindəki dostluğu təzədən canlandı. Lakin indi əvvəlki coşqun, məğrur, qorxusuz insan deyildi. Daha çox qulaq asır, xatirələrini bölüşür, çıxardığı nəticələrin doğru olub-olmadığını soruşurdu. Ən çox da günahsız yerə həbsə atıldığını hər kəsə isbat etməyə çalışırdı. Məhkəmə macərəsini əvvəldən sona, ən kiçik təfərrüatına qədər danışib qurtarandan sonra qarşısındakına diqqətlə baxır, üz-gözündən haqlı olduğuna inanıb-inanmadığını öyrənməyə çalışırdı.

Lakin yaş irəliləyir, ürəyi gündən-günə sözü-nə daha az qulaq asırdı. Əcəba, o böyük günə kimi yaşaya biləcəkdimi?

Atatürkün xəstəliyi, bu xəstəliyin getdikcə şiddətlənməsi keçmiş Bəhriyyə vəkili üçün qorxunc ehtimalın meydana çıxmasına yol açdı. Atatürkün yerinə onu çıxılmaz duruma salan adam gələcək! Bundan sonrakı təhlükəsizliyi, baş sağlığı, həmin adamın dövlətin ən yüksək nöqtəsində bərqərar olmaması ilə bağlı idi. O zaman düşündü, daşındı, ağına gələn fikri ən yaxın dostlarına söylədi. Dostları dediklərini heyrətlə dinlədilər. Sonda bu uşağcasına düşüncədən, heç zaman baş tutmayacaq fikirdən, xam xəyaldən birdəfəlik vaz keçməsinə təkidlə tövsiyə etdilər.

Əski Bəhriyyə vəkili başına gələn fəlakətin səbəblərindən birini xatırlamış, İstiqlal Məhkəməsində haqqında bəraət qərarı çıxardığı mərhum Hüseyn Cahid Yalçını cümhur rəisi görmək fikrinə düşmüşdü. Atatürkdən sonra bu ali məqam Anayasa sərəhədləri daxilində şəraf mövqeyindən başqa bir şey olmayacaqdı. Ora bir hərbcinin gəlməsinə nə lüzum var? Vətənə xidmət etmiş, insanlar arasında etibar, hörməti olan mülki şəxsin gətirilməsi diktatorluğun aradan qalxmasının mühüm şərtlərindən birinə çevrilə bilərdi. Həmin mülki şəxs isə, məsələn, Hüseyn Cahid ola bilərdi.

Bu düşüncənin altında yatan arzu, bir zamanlar ölümdən qurtardığı adama pənah aparmaq, onun sayəsində hər gün içərisində ölüb-dirildiyi ağır şərtlərdən həmişəlik xilas olmaq idi.

Birinci Böyük Millət Məclisinin ölçsüz səlahiyyətlərə malik millət vəkili, həyata və ölümə hökm edən İstiqlal Məhkəmələrinin əzəmətli rəisi gör bir nə vəziyyə-tə düşmüşdü?!

¹ *Sərbəst Firqə - tam adı Sərbəst Cümhuriyyət Firqəsi idi. Ölkədə çoxpartiyalılığa keçid məqsədi ilə Atatürkün təşəbbüsü əsasında 1930-cu ilin avqustunda təsis edilmişdi. Sədri Əli Fəthi Okyar, baş katibi Mehmet Nuri Çonker idi. Əhməd Ağaoğlu da partiyanın qurucu üzvləri sırasında yer almışdı. Sonuncu tərəfdən hazırlanmış Proqramında cümhuriyyətçilik, milliyətçilik, laikliq prinsiplərinin əsas tutulacağı, iqtisadiyyata dövlət müdaxiləsinin məhdudlaşdırılacağı xüsusi vurğulanırdı. Qısa müddətdə xalq arasında geniş populyarlıq qazanan Sərbəst Firqə Atatürk də başda olmaqla bu siyasi eksperimentin müəlliflərini qorxuya saldı və mövcudluğunun üçüncü ayında onun fəaliyyəti dayandırıldı. Əhməd Ağaoğlu özünün "Sərbəst Firqə xatirələri" əsərində bu barədə ilk dəfə və ətraflı bəhs etmişdi.*

(Davamı gələn sayımızda)

Tərcümə edən: Vilayət QULİYEV, professor

Kənan HACI

Məsmənin gözləri sanki məyusluq uçurumuna düşmüşdü. Həyat xəyallarını başına uçurmuşdu, indi bu sınıq-salxaq xəyallardan özünə yeni həyat qurmaq istəyirdi, yaralarını xəyallarıyla sarıyırdı. İllərin ölüm-cül sakitliyi onun yanından çay kimi axıb gedirdi. Çayçı Vahab, Məsmənin hər gün təkrarlanan söhbətlərindən bezar olmuşdu, Məsmə ağzını açmamış ağzının üstündən vururdu:

- Ay rəhmətliyin qızı, əl çək də bu naftalin iyi verən arzularından. Sənin arzularını güvə yeyib e, xəbərin yoxdu.

Məsmə zərbə yemiş it kimi başını çiyinə qısıb incik baxışlarla çayxanada oturanlara baxdı, hamının başı nərdə, dominoya qarışmışdı, onun nəinki boş-boş zəvzəməyinin, heç varlığının belə fərqi deyildilər. Bu vəziyyət qəfilən Məsməni təəccübləndirdi və üzünə qatı bir məyusluq yayıldı. Sir-sifəti əyilib daha da eybəcərləşdi, əllərini hardansa tapdığı, üzü üzvlər görmüş nimdaş, yırtıq kişi pencəyinin ciblərinə dürtdü, Vahab anladı ki, Məsmə siqaret istəyir. Məsmə bütün ciblərini eşləyəndən sonra çarəsiz baxışlarını Vahabın üzünə dikdi. Vahab başını bulayıb stolun üstündəki "Viceroy" dan bir dənə çıxarıb Məsməyə verdi, Məsmə əlləri əsə-əsə kibriti çəkib siqareti yandırdı və tüstünü acgözlüklə sinəsinə çəkdi.

- Axırncı dəfə nə vaxt çimmişən, ay Məsmə? - Çayçı Vahab burnunu tutub ayağa qalxdı.

Yaxınlıqda oturmuş cavanlardan biri Məsməyə baxıb hürildədi. Məsmə günahkarcasına gülümsədi və etinasızlıqla:

- Nə bilim əşi. Yadımnan çıxıb, - dedi.

Hərə Məsməylə bir cür məzələnirdi, kimi oturduğu stula mismar qoyurdu, Məsmə oturanda mismar büzüşmüş dalına batırdı, "uyyy, Allah öldürsün sizi!" deyər qarğış töküdü, kimi oturmaq istəyəndə stulu Məsmənin altından çəkirdi, yazıq arxasıüstə yerə yıxılırdı, bir başqası kirdən rəngi bilinməyən tumanının ətəyini dartıb aşağı çəkirdi. Məsmə bütün bu şit zarafatlara əzmlə dözüdü. Üzündə ilğım kimi təbəssüm yellənirdi və bu vecsiz təbəssüm çox keçməmiş sərxoş adamlar kimi yırğalana-yırğalana uçurumun dibinə yuvarlanırdı. Ürəyi onun uçurumu idi, Məsmə bu uçurumda o qədər yarıda qırılmış təbəssümlər dəfn etmişdi ki... O, zahirən hər şeyə biganə, büsbütün özünə qapanmış kimi görünsə də, ətrafında gedən söhbətlərin dəmini tez tuturdu, çox vaxtsa qəsdən özünü qanmazlığa vururdu. Zahiri görkəmilə ziddiyyət təşkil edən nikbinliyini həmişə qoruyub saxlayırdı, ən axmaq vəziyyətlərə düşəndə, bu ucuz nikbinlik onu xilas edirdi.

Anlamaq olmurdu, o, bu qədər gücü, iradəni haradan alır, bu nikbinlik hansı ümiddən qidalanır?..

Məsmə ilk dəfə bu tərəflərdə görünəndə əyin-başı indiki kimi istahadan çıxmamışdı, köhnə həsir kimi didilmiş ətəyi onda abırlı kökdəydi, onu hələ indiyəcən başqa ətəkdə görünməmişdi, yay-qış əynində elə bu həsir ətəyi görürdün. Pencəyinin qolları və yuxarı hissəsi kirdən parıldayırdı, deyərdin qətran sürtülmüş xam göndür. Məsmə özü də insanlıqdan çıxıb çürük bir parçaya dönmüşdü. Amma o vaxt... O vaxt isə deyəsən heç siqaret də çəkmirdi, hələ nəfəsi təmiz idi. Qənd kimi ağappaq dişləri, uzun kiprikləri, kaman qaşları varmış, deyilənə görə, beli üzük qaşından keçərmiş, yeriyəndə kəndin bütün kişiləri çevrilib arxasınca baxarmış. Gözəlliyi göz qamaşdıran Məsməyə nə oldu ki, zamanından tez solub-saraldı? Zaman öz işində dəqiq olur, o, gözəlliyi solduranda insanın ruhu da incimər, insandan xəbərsiz görür bu işi. "Kəmfürsət zaman" sözünü boş yerə demirlər ki... Məsməni qəzavü-qədar çeynəyib eybəcər hala salmışdı və sonra da həmin bu çayxananın kandarına tüpürüb getmişdi.

Bir də ki, Məsmənin qısqanılacaq təhəri qalmamışdı. Mən biləni, Məsmə sevgini Nuh əyyamında yadırgamışdı. ...Yuxu mənəgənə kimi beynimi sıxır, hələlik Məsməni əhvalatın o üzündə saxlayaq, səhərə Allah kərimdi.

O uşaq təpənin ayağına yıxılmış daxmada doğuldu. Yeddi ildən sonra Allahtəala Turab kişiye axır ki, bir övlad əta elədi. Üzü üzvlər görmüş əbəci Sona daxmanın ovulub tökülməkdə olan çürük qapısından çıxıb Turab kişiye gözyəndirliyi verəndə o boyda adamın dizləri əsdi, dili tutuldu. Bilmədi qarına nə cavab versin. Büzüşüb bir əlcə olmuş əbəci Sona kişini necə dümsüklədisə, dili düyün düşmüş kəndir kimi açıldı:

- Allah səni sevindirsin, a Sona! Uşağın mayıf doğulmağı anasını məyus eləsə də, atasının heç eyninə deyildi, sevinci yerə-göyə sığmırdı. Qocalıqdan qəddi bükülmüş əncir ağacının altında obaş-bubaşa gedərək maxorka tüstülərdirdi, kişi xoşbəxtliyin havasından məst olmuşdu. Gəl bir olmasın, əlli yaşın tamamında baxt üzünə gülümsəmişdi, sonsuz damğası üstündən götürülmüşdü. Aşığı alçı durmuşdu, kefi ala buluddaydı.

Rəncbərlik edə-edə yarım əsrin dizini yerə vurmuşdu, hələ də dünyanın işlərindən bixəbər idi. Hər gün obaşdan yerindən qalxıb bir loxma çörəyini yeyirdi və gedirdi hambalçılığının dalınca. Axşam da yorğun-argın qayıdıb Allah verəndən, arvad bəşirəndən yeyirdi, "çox sağ ol" əvəzinə binəva arvadın qaşqasına bir "qısır" kəlməsini nallayıb kəlləsinə atıb yatırdı. Arvad dediyin də dilsiz-ağızsız, Allahın mağmın bir bəndəsiydi. Turab kişidən düz iyirmi yaş kiçik idi. Nə az, nə çox, düz yeddi il idi Turab kişi onun bətnində bir toxum əkə bilmirdi. Hambalçılıqdan başı ayılmamışdı ki, evlənsin, bir vaxt ayılmamışdı ki, yaşını qırıxı keçib. Kəndin ağsaqqalları, ata-anası çoxdan ölmüş, nəbəsinin himayəsində qalan bu yetim qızı gətirib onun daxmasına salmışdılar.

Turab kişi axşamcağı işdən qayıdanda arada özü-özüyü nərdə oynayırdı, ha illah edirdi, özü özünü uda bilmirdi. Bu çağa dünyaya gələn günün axşamı gedib nərtdaxtanı taxçadan götürdü və özünə bir "domaşını" mars verdi, uduzmağın ləzzət aldı. Deyəsən, çağa da atasının uduzmağına sevinirdi, başını bələkdə yelləyib gülümsünəntəhər oldu. Arvadı ərinə nə desə yaxşıdı? "Allah səne ağıl versin!"

Turab kişinin qızı məktəbi beşinci sinifdən atmışdı. Müəllimlər ata-anaya dedilər ki, bu uşağın məktəbə gəlib-getməsində bir fayda yoxdur. Beş il ərzində hələ də adını düzəməlli yazma bilmir, bununku oxumaqdan keçib, evdə qalıb sizə əl tutmağı məsləhətdir. Evdə də qızı dindirməsəydin, ağzını açıb bir kəlmə danışmazdı. Atasını qızının bu susqunluğundan rəncidəhal olurdur, arada üstünə çıxmırdı:

- A bala, sən haçan adamlar bir söhbət edəcəksən? Dilin səndən xərac istəyir bəyəm? Allah sənə dil verib, bir danış, din. Bu gedişlə sən evdə qalassan, evin tikilsin!

Anası da qızına qahmar çıxırdı: - A kişi, nə düşmüşsən uşağın üstünə? Ürəyi istəyəndə danışır, istəməyəndə danışırmı.

Turab kişi də başını bulayıb mütəkkəsinə dirsəklənirdi və maxorkasını eşməyə başlayırdı. İndi evin yeganə çörək gətirəni dünyadan köçmüşdü və mağmın arvadla əfəl qız taleyin ümidinə qalmışdı. Təpənin ayağına yıxılmış daxma, sanasın ki, Turab kişinin təpənin zirvəsinə qaldırmaq istədiyi daş idi, yenedən aşağı yuvarlanmaq yazılmışdı.

Ən ağır daş

(hekayə)

Nəsə, deyəsən əlimdəki açar bu hekayətin qapısına düşmüşür, Məsmə də qapının o tayında özünü yeyib-tökür:

- Məni çox saxlayacaqsan burda? Aç qapını, çıxıb gedim işimin-gücümün dalınca!

Özüm də bilmədim ona necə təpəndim:

- Pah! Kişinin qızının işigücü varmış! İşinin-gücünün adı nədir, de, bilək.

Yan otaqdan gələn yuxulu səs məni özümə qaytardı:

- Gecənin bu vaxtı orda kiminlə danışırsan?

Sualı verən bizim xanım idi. Heç, - deyər mızıldandım. Göz qapaqlarım yumulurdu, gecə düz başımın üstündə sallanırdı. Ürəyimdə Məsməni yaş yuyub quru sardım. Qal orda səhərəcən, itin qızı! Təbii ki, xanımın Məsmənin əlində girinc-giriftar olduğundan tamamilə xəbərsiz idi.

Başqa vaxt olsaydı, Turab kişi bu sözə görə arvadını eşşək sudan gəlincə çırpardı. Bu dəfə özünü elə apardı ki, heç elə bil arvadının bu qəfil, köntöy atması eşitmədi. El dili yüyürək olar, Turab kişinin qızı böyüdükcə özü tovdan düşdü, qız məktəbi buraxıb evdə oturan ilin bir qış günündə, axşamcağı yerinə girmək istəyəndə kişini elə bil ildırım vurdu, sağ tərəfi qıc oldu. Ana-bala köməkləşib onu çarpayıya uzatdılar. Arvadı birinci dəfəydi belə qəziyyə ilə üz-ləşirdi, tamam başını itirdi, bilmədi neyləsin, qızına dedi ki, dədənin ayaqlarını ovuşdur. Kişini nə qədər ovuşdursalar da, keyimiş əli, ayağı açılmadı. Həmin gecə Turab kişi əhli-əyalını başsız qoyub qırağını qatladı. Anayla qızı hələ də nə baş verdiyini anlaya bilmirdilər. Turab kişi insult keçirmişdi.

O daxmanı başından aşağı basan Məsmənin ağır bəxti idi. Məsmənin ağırlığı Turab kişiye imkan vermirdi daxması böyüsün.

Anası qızdırmanın şiddətindən canını tapşırırdan sonra qız birinci dəfə o daxmadan çölə çıxdı, neçə illərdən bəri içində çabalayan sözlər nizamsız şəkildə ağzından tökülməyə başladı. İnsanlar onun nə dediyini anlaya bilmədilər, bu anlaşılmaz sözləri yabanı ot kimi tapdayıb keçdilər. Kişilər onun sözünü eşitmədilər, bədəni gördülər və bizim bu bədbəxt qəhrəmanımız hamının şərikli malına çevrildi.

Məsmə çayxananın kirli zirzəmisində pallı-paltarlı yatırdı və arada gecələr yuxusuna təpənin döşündən yumalana-yumalana ona doğru yaxınlaşan bir daxma görürdü və hər dəfə də qan-tər içində, ürəyi çırpına-çırpına yerindən dik atılırdı, handan-hana özünə gələndən sonra it zingiltisinə bənzər səslə uzun-uzadı ağlayırdı, heç kirmək bilmirdi.

- De görüm, Məsmə kimdir? Səhər yuxudan duran kimi xanımın başımın üstünü kəsdirdi və şübhəli baxışlarını ox kimi üzümə tuşladı.

- Gecə yuxuda "Məsmə" deyirdin, bir neçə anlaşılmaz söz də dedin, başa düşmədim nə deyirsən.

Deyəsən, bu suala cavabım gecədən hazır idi:

- Məsmə dünyanın ən ağır daşındı, - dedim.

23-24 oktyabr, 2015-ci il

XVIII əsrin birinci yarısı – Səfəvilər sülaləsinin son dövrü və Nadir Şah Əfşar imperiyasının mövcud olduğu qısa müddət Azərbaycan tarixinin ən gərgin və maraqlı dövrlərindən biridir. Bu da təsadüfi deyil ki, həmin dövrdə yazılı və şifahi ədəbiyyat, xəttatlıq, miniatur sənəti inkişaf edib, baş verən hadisələri əks etdirən salnamələr qələmə alınıb. Nadir Şahın münşisi Mirzə Mehdi xan Astrabadi məhz həmin dövrün ən etibarlı salnaməçisi sayılır. Onun mətbuatda tam şəkildə ilk dəfə işıq üzü görəcək tarixi sənədlər toplusundan ibarət “İnşa” əsərini qəzetimizin oxucularına təqdim edirik.

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Nadir şahın Fəthəli xan Əfşarın Əbivərd¹ və Qəllatın² hökumət başçısı təyin olunması haqqında yazdığı rəqəm

Uca Tanrının yardımı ilə bürc-ləri göylərə ucaldılmış qalaya malik olan Qəllati-Xudafərinə, möhkəmlikdə və yenilməzlikdə səmalarla bəhsləşən əzəmətli Əbivərd ilə Nəsəkimi bu Nadirə dövlətinin uğrunda cəfa çəkməyin, Rüstəm-Zal kimi amansız döyüş meydanında düşmənlərin ürəklərini deşən oxla və canlarını alan süngü ilə öz mərdliyini sübuta yetirməyin, əzm və cidd-cəhdlə vəzifəsini yerinə yetirməyin qarşısında bir təşəkkür əlaməti olaraq hədiyyə buyuraraq sağlam əqidəsi hər bəy meydanında qoyduğu izlərindən və şüurun hiddətinin cövhəri, xasiyyətinin bərq vuran qılıncının itiliyindən açıq-aşkar bilinən Fəthəlini ona layiq olan ən səmimi əzizləmə ilə təltif edirik. Bu xoşmənalı sözlər məqsədi odur ki, qabiliyyəti mü-kəmməl şahənşahlıq tərbiyəsinin iksirindən faydalanmış Fəthəli xan Kosaəhmədli Əfşar əzəmət, həşəmət və şövkət sahibidir və biz Od ilinin³ birinci ayının əvvəlindən Əbivərd və Qəllat ölkəsinin hakimiyyətini⁴ oraya tabe olan mahallarla bir yerdə və eləcə də qərara alınmış məbləği yuxarıda adı çəkilən alirütbəli şəxsin ixtiyarına buyururuq.

Əbdüllətif xanın Dəştistan⁵, Şulistan⁶ və Bənadir⁷ əyalətlərinin hökumət başçısı təyin olunması haqqında [Nadir şahın] yazdığı rəqəm

Lütfkar Xudavəndi-ələmin mərhəməti sayəsində bu əzəmətli dövlətin Dəştistanında uğur gülləri Gülzari-İrəmin bir nümunəsinə çevrilmiş və bu böyük dövlətin ehtiyat dənizinin sahilləri mənfəət əldə edib feyz almaqla dünya əhlinin ümid limanına dönmüşdür. Bu səbəbdən biz belə ətalara görə şükranlar oxuyub xeyir və ziyanla həyat limanına yetişmiş və mülki müamilə sahəsindəki hər işində təcrübə qazanmış, sidqi-ürəklə və səmimi-qəlblə öz vəzifəsini yerinə yetirmiş bütün möhkəm əqidəli və sədaqətli kəsləri ali rütbələrə sahib olmaq və başucalığı gətirən münasibətimizə layiq görülməklə mükafatlandırılmalarını buyururuq. Həmin sevindirici hal haqqında deyilən bu xoşmənalı sözlər məqsədi odur ki, sədaqət, əzəmət və həşəmət sahibi olan Əbdüllətif xan dövlət rüsumlarını toplamaq və hüquqi xidməti icra etmək vəzifəsini nizam-intizamla yerinə yetirmişdir və biz, Bars ilinin⁸ əvvəlindən yuxarıda adıçəkilən alirütbəli şəxsi Dəştistana və Şulistana, eləcə də o əyalətin bütün sahilləri ilə limanlarına hakim təyin edib filan miqdarda məvacibi ona buyurduq.

Mirzə Mehdi xan Astrabadi və onun “İnşa” əsəri

Herat bəylərbəyi Pir Məhəmməd xanə novruz bayramlıq xələtinin göndərilməsi münasibətilə yazılmış rəqəm

Darüssəltənət⁹ Heratın bəylərbəyi, izzət ilə hörmət sahibi və əzəmət ilə cəlalət yiyəsi, böyük əmirlərin əmiri, müqəddəs baxışların diqqət mərkəzinə çevrilərək imtiyaz qazanmış və xüsusi mərtəbələrə yüksəlmiş alicah Pir Məhəmməd xan bilsin ki, Xosrovnun ulduzu Həməl¹⁰ nöqtəsinə çatdığı və əmək ilə əməl sahiblərinin ziyafət süfrəsini açdığı bu şanlı dövrdə və şöhrətli zəmanədə boyatma qüvvəsinin yetirmələrindən hər biri al-əlvən paltarla bəzənərək gizli sığınacaqdan çıxıb meydana zühur edir və qol-budaqlardan

hər biri gül-çiçəklə örtülmüş sahədə göyərək qönçə açaraq ilk addımlarını atır. İlahi sənət qayçıxanasında tikilmiş ağır ipəkli xələt bir bayramlıq olaraq çiyinə salınır, humayun lütf baharının yetişdirdiklərindən hər birinin amal əndamı ali İrəm ziyafətinə ayrı bir zövq gətirir, onların əhval qaməti bu məclisin yaraşığına çevrilir.

Ləqəblərin artırılması səbəbi ilə Gilanatın¹¹ vəziri Mirzə Həsən haqqında yazılmış rəqəm

Madam ki, iksir təsirli və əqdəs¹² nəzərin məqsədi və gizlənen nəhəng Günəşin müqəddəs təzahürünün səbəbi odur ki, daima məxfilik niqabının açılması və hicabın üzdən qalxması qarşısında qoruduqları sədaqətin və hüsn-

bəhrələnlərdən və uğur sahibinə qulluq etmək arzusuna çatanlardan olmuş Gilan vəziri Mirzə Həsəndir. Biz onu adıçəkilən əyalətə vəzir təyin edərək indidən belə həzrəti-əliyyəyi-aliyyənin yaxın adamı olan bu hörmət sahibinin malik olduğu ləqəblərə, o dərgaha yaxın şəxslərə və o izzət ilə cah-calal astanasına seçilmiş kəslərə məxsus ləqəbini artırmağı buyurduq ki, mərhəmət məzmunlu sənədlərdə və qüdrətli dövlətin müqəddəratını həll edən hökmlərdə yazmış olsunlar.

Bir şəxsin adına yazılmış çarxçıgərlik¹⁵ rəqəmi

Ulduzlu fələyin əsgər qışlağında dünyanı fəth edən Günəş çarxçıgərliyi və səmanı dolaşan Aya keşikçiliyi tapşırması vücut ölkəsinin şahənşahı və varlıq məmləkətlərinin hökmü keçən sultanının inayəti sayəsində qələbə çalmış xaqanlığ ələmi nur saçan on dörd gecəlik Ayın bayrağındakı mahçə¹⁶ kimi düz torpaq üzərində göylərə qalxmışdır. Biz də belə müqayisə olunmaz yaxşılığa və ölçüyəgəlməz hədiyyəyə görə şükranlar oxuyub şücaət meydanında və cəsarət yolunda bir nizə kimi başını uca və boynunu dik saxlayaraq [düşmənlər ordusunda] sıra yaran pəhləvənlərdən və yağlı əzən qəhrəmanlardan hər birini mükafatlandırmağı özümüzə müqəddəs vəzifə bildik. Buna görə filanın başlanğıcından filankəsə yüksək çarxçıgər rütbəsini buyururuq.

- ¹ Əbivərd (və ya Əyavərd, Bəvərd, Parat, Pavərt və s.) – Xorasanın şimalında Dərəgözə yaxın olan bir şəhərdir. Hal-hazırda Türkmənistanın ərazisində yerləşir.
- ² Qəllat (Qəlat) – müasir İran dövlətinin müxtəlif bölgələrində (o cümlədən Qəzvinə, Şirazda və s.) bir neçə kiçik şəhər və qəsəbə belə adlanır.
- ³ Əlyazmada məhz “od yılı” yazılmışdır.
- ⁴ Mətdədə həmin ərazi məhz “ölkə” adlandırılmışdır.
- ⁵ Dəştistan – Fars körfəzinin sahilində Deyləm ilə Buxəhrin arasında yerləşən bir məntəqədir.
- ⁶ Şulistan – Fars ostanında əyalət.
- ⁷ Bənadir – bəndər (liman) sözünün cəm şəklidir. Fars körfəzinin sahilində yerləşən əraziyə deyilir.
- ⁸ Əlyazmada məhz “bars yılı” yazılmışdır.
- ⁹ Darüssəltənət – paytaxt.
- ¹⁰ Həməl – qədim günəş ilinin ilk ayı, miladi təqvimində mart-aprel aylarına müvafiqdir.
- ¹¹ Gilanət – Gilan ostanı və şəhəri.
- ¹² Əqdəs – ən müqəddəs.
- ¹³ Hüsn – gözəl; həşənət – yaxşılıq; həşən – yaxşı; əhsən – ən yaxşı; istehsan – yaxşı dəyərləndirmə, bəyənmə. Bu beş ərəb mənsəli söz sənədin başlığında adı çəkilən şəxsin adı ilə eyni kökdən əmələ gəlmişdir.
- ¹⁴ Kəhf. 2
- ¹⁵ Çarxçıgər – silah itiləməklə məşğul olan şəxs.
- ¹⁶ Mahçə – bayraq dəstəsinin ucundakı ayparaşəkili bəzək

(Davamı gələn sayımızda)

Sözə, bədii mətnlərə tarixin bütün dövrlərində ehtiyac olub. Söz – zamanın biləyindən yarısan, onun nəbzini yoxlayan bir təbib olub həmişə. Gərdaşın əli hər yerdən üzüləndə, dünya qələmin gücünə, bədii sözə söykənib. Bunu zaman-zaman sınaqlardan keçən ədəbiyyatımız da təsdiqləyir. Təəssüf ki, yazılan gözəl əsərlərlə yanaşı, bu günün mənzərəsi fonunda yaşanan xaos bir söz bumuna da şahid oluruq. Bu, əsl sözə qiymət verən oxucular da bir xəyal qırıqlığı yaradır. Ədəbi mühitdə yaşananlar, məsələn, yaşından, təcrübəsindən, istedadından asılı olmayaraq, romançılığa aludə olmağın bu gün bir dəb halını alması, nəticədə sözün urvatdan düşməsi ədəbiyyatsevərləri məyus edir. Belədə tarixin dolanbaclarından keçib gəlmiş əsərlərə bir daha üz tutmağa dərin ehtiyac duyulur. Bu baxımdan, sənətkarlarımızın əsərlərindən örnəklər verməyi planlaşdırmışıq. Azərbaican ədəbiyyatının görkəmli şairlərindən olan Nüsrət Kəsəmənlinin şeirləri ilə missiyamızı davam etdiririk.

Nüsrət KƏSƏMƏNLİ

Əllərin nə yaman soyuqdur, gülüm

Əllərin nə yaman soyuqdur, gülüm,
Əllərin elə bil qar çıxaydır.
Ay aman, əlində dondu ki əlim,
Əllərin əlimin buz əlcəyidir.
Biz ki cənubluuyuq,
bu soyuq hardan?
Gərək küllümüz də soyuq olmasın.
Gözümüz dünyada ən qaynar bulaq,
Gərək əlimiz də soyuq olmasın.

Oddan yoğrulmuşuq, atəşik axı,
Qəlbimiz duyğular tonqalı kimi.
Yanağım elə bil alov dilmı,
İllərin bir taxta yonqarı kimi...
Əllərin nə yaman soyuqdur, gülüm,
Niyə bu soyuğu indi duymuşam?
Bir ömrün məhəbbət taleyini mən
O soyuq əllərə necə qıymışam?!

Ay üzübaharlı,
əli qış sonam,
Gileyim gülməli gəlməsin mənim.
Qorxuram
sevgidə soyumağın da
Əlindən başlaya,
əlindən sənin;
Əllərin nə yaman soyuqdur, gülüm...

Bu, həmin payız deyil

Keçən ilki kimi dolub buludlar,
Ağaclar həsrətə bürünüb yenə.
Keçən ilki kimi qalib buludlar,
Bəs nədən bu qədr yad gəlir mənə.
Keçən payızda da belə çən vardı,
Hərdən günəş kimi görünən vardı,
Payızdır...
Bu payız, o payız deyil.

Elə bu mahınlıya həmin bulaqlar
Keçən il vəsaldan oxuyurdular.
Ay sözlü bulaqlar, sərın bulaqlar,
Nədən səsinizdə bir intizar var?!

Hicran nəğməsidir indi nə yazsam,
Təbiət, sən məni aldammazsan
- Payızdır...
Bu payız, o payız deyil.

Durnalar beləcə uçub gedirdi,
Yelpik qanadını açıb gedirdi.

Onda da toy-dünyün fəslidi payız,
Onda da sədalı-səslidi payız...
Elə bil azalıb durna qatarı,
Elə bil çoxalıb toy intizarı,
Payızdır...
Bu payız, o payız deyil.

Cığırılar kəməndə dönmüşdü onda,
Könüllü düşmüşdü kəməndə o qız.
Günəş ovcumuza enmişdi onda,
İkimizin idi ən parlaq ulduz.
O payız toy üçün söz verdi mənə,
Bu payız oxşamır toy eyləyəmə,
Payızdır...
Bu payız, o payız deyil.

Biri vardı, biri yox!

Olan olub, keçən keçib bəlkə də,
İndi daha kövrəlməyin yeri yox.
Ömrüm boyu belə gəlir mənimki
Əvvəlindən biri vardı, biri yox.

Uzaqdaydı mən istəyən ocaqlar,
Urəyimdən gəlir-keçdi sazaqlar.
Atalıydı, analıydı uşaqlar,
Bizim evdə biri vardı, biri yox.

Gözlərimə doldurmuşam yağışı,
Bir köynəkdə çıxarmışam mən qışı.
Şalvar-pencək geyinirdi tay-tuşum,
Məndə isə biri vardı, biri yox.

Üzüm güldü, tələbəyəm deyəndə,
Sıxılırdım dost pencəyi geyəndə.
Müəllimlə dil tapa bilməyəndə
Qiyətimin biri vardı, biri yox.

Qəlbim yandı ilk sevgimdən, eşqimdən,
Dara düşdüm, əl ummadım heç kimdən
Məclislərdə can deyib, can eşidən
Dostlarımdan biri vardı, biri yox.

Mən orduya nələrdə görüb getmişdim,
Ürək alıb, ürək qırıb getmişdim.
İki qıza könül verib getmişdim,
Qayıdanda biri vardı, biri yox...

Uzaq gəzdi əmi, dayı, bibilə,
Sözarası mənə "evlən" dedilər.
Nişan üçün iki şey istədilər,
Məndə isə biri vardı, biri yox.

Vaxt gələcək bu günü görəcəksən,
Çox suala gözüünü döyəcəksən.
Vaxt gələcək sən özün deyəcəksən,
Deyəcəksən: "biri vardı, biri yox!"

Nənəmin inamı, dərdli nağıllar,
Namərdə aldatdı mərdi nağıllar,
Bizi yuxulara verdi nağıllar,
Daha nağıllara inanmıram mən.

Uşaq ovutmağa bir noğul idi,
Sözlərdə yaşayan bir ağıl idi,
Yaxşı adamlar da bir nağıl idi,
Daha nağıllara inanmıram mən...

"Sim-sim"i sözlə yox, zorla açdılar,
Tilsimi min cürə yolla açdılar,
Him-cimi möhürlü qolla açdılar,
Daha nağıllara inanmıram mən.

Fatmalar ayağı kəndirdə qalmır,
Xəmrimiz küt gedir, təndirdə qalmır,
Qarğalar tüllüyə daha aldanmır,
Daha nağıllara inanmıram mən.

Acı həqiqətlər bal dadır indi,
Arısı olmayan bal satır indi,
Keçəli saçlar aldadır indi,
Daha nağıllara inanmıram mən.

Elə yuxularda atlar kişnədi,
Düvləri qazana saldım, bişmədi,
Gözlədim göylərdən alma düşmədi,
Daha nağıllara inanmıram mən!..

Getmək istəyirsən

Getmək istəyirsən,
bəhanəsiz get,
Oyatma mürgülü xatirələri.
Səsin həmin səsdır, baxışın ögey,
Gedirsən, səsin də yad olsun barı.
Sən dənin qoynuna tullanmış çiçək,
Üstünə dalğalar atılacaqdır.
Saxta məhəbbətin, saxta sənədtək
Nə vaxtsa üstündə tutulacaqdır...
Yollartək döşənib ayaqlarına
Sənə yalvarımmı?..
Bu, mümkün deyil.
Qoymaram qəlbimlək vüqarım sına
Alçalıb yaşamaq ömür-gün deyil...
Demirəm, sən uca bir dağsan, əyil,
Demirəm, qalibdir əlacım sənə.
Nə sənə məhəbbət qara pul deyil,
Nə mən dilənçiyəm, əl açım sənə.
Getmək istəyirsən,
nə danış, nə din,
Yox ol xəyal kimi dumanda, çəndə.
Nəyimi sevmişdin,
deyə bilmədim,
İndisə yüz eyib görürsən mənə...
Getmək istəyirsən,
bəhanəsiz get,
Oyatma mürgülü xatirələri.
Səsin həmin səsdır, baxışın ögey,
Gedirsən, səsin də yad olsun barı...

Tutular göylərin mavi bənizi Sonra da son sözün yağışı başlar...

Bir sevdə ağlayır içimdə mənim...

Gəl dedim, köksüme yaralı düşdü,
Əl açdım, allərim aralı düşdü,
Ona bu ağ dünyaya qaralı düşdü,
Bir sevdə ağlayır içimdə mənim...

Qədrini bilmədi, ömrü qırıldı,
Həsrət boyun bükdü, hicran yoruldu,
O hər gün incidi, hər gün vuruldu,
Bir sevdə ağlayır içimdə mənim.

Mən gül solduranlar min gül dərdilə,
Yüngül çiçəkləri yüngül dərdilə,
Mən ürək açanda baxıb gördülər,
Bir sevdə ağlayır içimdə mənim.

Dünənün bükülü xatirəsinə,
Vurğundur bu günü xatirəsinə,
Qısılib mürgülü xatirəsinə,
Bir sevdə ağlayır içimdə mənim...

Bacara bilmədim özüm-özümmlə,
Dil tapa bilmədi işim sözümlə,
Mənim fəryadıyla, mənim gözümlə
Bir sevdə ağlayır içimdə mənim.

Mənəm daş daşıyan o məhəbbətə,
İtmis qaş-daşıyam o məhəbbətə,
Özüm başdaşıyam o məhəbbətə
Bir sevdə ağlayır içimdə mənim.

Gec oldu qədrini mən biləndə də,
Sevinci yaşayıb, qəm böləndə də,
Üzümə baxmayın, mən güləndə də
Bir sevdə ağlayır içimdə mənim...

Daha nağıllara inanmıram mən!

Çapıb öz atını Ağatlı getdi,
Atları şimşəkdən qanadlı getdi,
Uşaq yaddaşını qanadlı getdi,
Daha nağıllara inanmıram mən.

Sən demə, təzədən sevmək olarmış,

Sən demə, təzədən sevmək olarmış,
Tale də təzədən güllə bilərmiş,
Küsiüb gözüyaşlı gedən məhəbbət
Peşiman-peşiman dönə bilərmiş.

Ürək bulud kimi boşalırsa da
Demək bulud kimi təzədən dolur.
Sonuncu şöləsi titrəyən şamdan
Ayrı bir şamı da yandırmaq olur.

Sən demə təzədən sevmək olarmış,
Köhnə yaraları vaxt, zaman silir,
Kəsilib budaqla ölən ağaclar
Təzə pöhrələrlə dirilə bilir.

Ağlaya-ağlaya dünyaya gəlib
Biz ana südüylə gülməmişikmi?!
Hər axşam sapsarı batan günəşi
Hər səhər təzə-tər görməmişikmi?

Sən demə, təzədən sevmək olarmış,
Sevgi fürsət deyil quş kimi uça.
Nə də kölgədir ki,
Qaçasan qova,
Ya da sən qovasan
O, sənədən qaça...

Çıxarsan qəlbindən ötən sevgini,
Bir gün də tənhalıq sıxacaq səni.
Kiməsə etdiyin yaxşılıq kimi
Məhəbbət qarşına çıxacaq sənin.

İlk sevgi yuvadan düşən quşcuğaz,
Körpə qanadları pöhrələnməyib.
Məcnunun ahıyla uçan məhəbbət
Mən hiylə əliylə yerə enməyib...

Mən ki görməmişəm sevgini susan,
Məhəbbət zirvədə bəslənən qarmış.
Kim deyir bir dəfə sevilir insan,
Sən demə, hər zaman
sevmək olarmış...

Yandır məktublarımı

Gərək bu günümü görəydin özün,
Həsrətin yaş gəlib yaşımın üstə.
Bir ac qağayıya dönüb son sözün,
Hər ləhin tufanlı başımın üstə.
Bu söz dinliyimə kəsilib qənim,
Nə topa buluddur,
Nə də bir alçım.
İlk sözün,
İlk sevgi dünyamda mənim,
Sənin son sözünü mən necə ölçüm?
Kimi öz oduna alısan görsəm,
Atıram qəlbimi həsrət oduna,
Harda qaşqabaqlı bir oğlan görsəm,
Sanıram son sözü deyiblər ona...

Qəlbim öz səhvinə çoxmu yanacaq,
Niyə bəs qədrini bilmədim onda?!
Axır qiymətini tapdım mən, ancaq,
Səni itirmişdim onu tapanda...
Hər ürək bir ocaq,
Hər ürək nəğmə,
Nəğməm alışıbdır, tüstülənibdir.
Mənə elə gəlir hər kövrək nəğmə
Sənin son sözünə bəstələnibdir.
Getdin...

Bu gedişdən nə düşdü mənə?
Necə lal hıçqırıq gözlərimdədir.
İlk sözü dodağım demişdi mənə,
Son sözü yaşaran gözlərin dedi.
İndi məhəbbətim həsrət dənizi,
Orda dalğaların yarışı başlar.

Tutular göylərin mavi bənizi
Sonra da son sözün yağışı başlar...
Qəlbim öz səhvinə çoxmu yanacaq,
Niyə bəs qədrini bilmədim onda?
Axır qiymətini tapdım mən,
ancaq,
Səni itirmişdim onu tapanda...

○ **"Qurban" romanı üzərində işləyərək, Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin təhsil almaq üçün Osmanlı dövlətinə və Avropa ölkələrinə göndərdiyi gənclərin taleyi ilə maraqlanmalı oldum... Onlar Fransada təhsil görmüş Bəhram bəy Axundovun rəhbərliyi ilə 1919-cu ilin axırlarında İstanbula yola düşmüş, çətinliklə vizə alandan sonra İtaliyaya, oradan Fransaya getmiş, bu ölkələrin, eləcə də Belçika, Almaniya, Avstriyanın ali məktəblərində təhsil almağa başlamışdılar. Amma cəmi bir neçə ay keçməmiş Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyəti süquta uğramış, qürbətə böyük ümidlərlə getmiş cavanlar amansız ehtiyacların məngənəsində qalmışdılar. Həmin cavanların bir hissəsi Azərbaycana qayıtmayıb, qayıdanların əksəriyyəti isə repressiyaya məruz qalıb. O cavanlardan biri də Zeynal Əlizadə (rəsmi sənədlərdə Əliyev) idi...**

Rəssam olmağı arzulayırdı, amma...

Mədəniyyət tariximizə ilk peşəkar Azərbaycan heykəltəraşı kimi daxil olmuş Zeynal Hacıoğlu Əlizadə, bəzi tədqiqatçıların fikrincə, 1895-ci ildə Bakı şəhərində, tacir silkinə mənsub bir ailədə anadan olub. Araşdırmaçı M.Əliyevin verdiyi məlumatda isə onun həm adı və soyadında, həm də doğum tarixində cüzi fərqlərin olduğunu görürük. Belə ki, şəhadətnaməni əsas götürsək, Əliyev Zeynalabdin bəy Hacı Ağabəy oğlu 1894-cü il aprel ayının 24-də doğulub. Şəhadətnamədə yazılıb: "1919-cu ildə, avqust ayının 27-ci günündə verilib şəhadətnamə xüsusunda ki, Ağa Zeynalabdin bəy Hacı Ağabəy oğlu Əliyev, Bakı şəhərinin sakini, Hacı Qasımbəy məscidinin camaatına mənsubdur. Təvəllüdü vəqə olub 1894-cü ildə, aprel ayının 24-cü günündə, necə ki, təvəllüdü sübut olunub məscidin metrik dəftərində. İmzanı təsdiq edirəm. Hacı Qasımbəy məscidinin mollası Molla Ruhulla Hacı Abdulla oğlu".

Əldə olunan məlumatlara görə, onun ulu babası Hacı Mirzə Əbdülrahim 1832-ci ildə Abbasqulu ağa Bakıxanovla birgə Bakıda ilk uyezd məktəbini açıb. Həmin məktəbdə rus dili, türk dili, coğrafiya və digər elmlər tədris olunurdu. Məktəbdə ilk olaraq müəllimliyi də Hacı Mirzə Əbdülrahim edib, şagirdlərə türk dili və şəriətdən dərs deyib. Uyezd məktəbinin ilk məzunlarından biri də onun öz oğlu – Mirzə Zeynalabdin bəy Əliyev olub (1826-1891).

Mirzə Zeynalabdin bəy Əliyevin nəvəsi Zeynal Əlizadə uşaqlıqdan yaradıcılığa meyil salıb, rəsmlə, ağac üzərində oyma və gildən fiqurlar düzəltməklə məşğul olub. Onun yağlı boya ilə çəkdiyi dəniz mənzərəsi, ağacdan oyub düzəldərək əmisi qızına bağışladığı kirşanqabı indiyə qədər qalıb. Balaca Zeynalın ən böyük arzusu rəssamlıq təhsili almaq, təxəyyülündə yaranan, onu rahat buraxmayan mənzərələrə və obrazlara şəxsi əmlatxanasında həyat vermək idi.

Zeynal Əlizadə - qürbətdə keçən və ... bitən ömür

Ancaq hər şey onun istədiyi kimi olmayıb. 1915-ci ildə orta təhsilini ("Realnu" məktəbi) bitirəndən sonra atasının təkidi ilə Moskva Kommersiya İnstitutuna daxil olub, üç il orada təhsilini davam etdirib. 1917-ci ildə Romanovlar sülaləsinin yığılması, bolşeviklərin hakimiyyətə gəlməsi onun da taleyində dərin iz buraxıb. Zeynal Əlizadə 1918-ci ilin payızında, görünür, maddi çətinliklər üzündən Bakıya qayıdıb. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin Poçt və Teleqraf Nazirliyində xüsusi tapşırıqlar üzrə baş məmur vəzifəsinə təyin olunub. Bununla belə, o, rəssamlıq sənətinə olan meyindən də əl çəkməyib, yaradıcılığını fərdi şəkildə davam etdirib. 1919-cu ilin iyununda Poçt və Teleqraf Nazirliyi hökumətin göstərişi ilə poçt markalarının layihəsini hazırlayıb. Layihəni gerçəkləşdirmək Zeynal Əlizadəyə həvalə edilir. Həmin il oktyabrın 20-də dövrüyyəyə buraxılan 10, 20, 40, 60 qəpiklik və 1, 2, 5, 10, 25, 50 manatlıq əsginasların və markaların üzərində əlində səkkizguşəli ulduzu, ayparası olan üçrəngli bayraq tutmuş döyüşçü, oraq tutmuş kəndli və şərqi naxışlı Bakı mənzərəsi əks olunub.

Cümhuriyyətin 100 tələbəsindən biri

Zeynal Əlizadə Kommersiya İnstitutunda oxuduğuna, alman dilini yaxşı bildiyinə görə, təhsilini ya Almaniyanın Frankfurt şəhərindəki Siyasi-İqtisadi Elmlər Akademiyasında, ya da İtaliyanın Roma və ya Toskana şəhərlərindəki akademiya memarlıq-heykəltəraşlıq fakültələrində davam etdirmək xahişi ilə Maarif Nazirliyinə müraciət edib. Ciddi müsabiqədən sonra o, Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin 1919 il 1 sentyabr tarixli qərarına əsasən, dövlət hesabına ali təhsil almaq, təhsilini memarlıq sahəsində davam etdirmək üçün İtaliyaya, Peruca şəhərində yerləşən Roma Kral Rəssamlıq Akademiyasına göndərilib.

Zeynal Əlizadə təhsil almaqla yanaşı, Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyəti dövründə mədəniyyətin tərəqqisinə çalışanlardan biri olub. O, hökumətin 1919-cu il 23 mart və 1920-ci il 30 yanvar tarixli qərarları ilə dövlət gerbinin, hərbi orden-medalların və dövlət möhürünün layihələrinin hazırlanması məqsədilə elan olunmuş müsabiqədə fəal iştirak edib.

Gənc rəssamın layihəsi əsasında hazırlanmış döş nişanları və xətirə medallarında Parlamentin binası, bayraq, aypara, səkkizguşəli ulduz, günəşin doğması, gül çələngi təsvir olunub.

Zeynal Əlizadənin İtaliyada təhsil alması haqqındakı məlumatlar az olsa da, onun ömür və yaradıcılıq yoluna müəyyən qədər işıq salır. Aydındır ki, Azərbaycanda siyasi rejim dəyişəndən, xarici ölkələrdə təhsil alan tələbələrə verilən dövlət təqaüdü kəsildəndən sonra Zeynal bəy də əksər tələbələr kimi böyük maddi və mənəvi sıxıntı keçirir, təhsilini tamamlamağa çalışırdı. Düzdür, Azərbaycanda qurulmuş Sovet hökumətinin başçısı Nəriman Nərimanov həmin tələbələrin vəziyyətinə aydınlıq gətirmək üçün Bəhram bəy Axundovu İstanbulla və Avropa ölkələrinə göndərmişdi.

Maddi sıxıntılar və səfalət

Zeynal Əlizadə Roma Kral Rəssamlıq Akademiyasını üç il (görünür, yarımçıq ali təhsili olduğuna görə) «heykəltəraşlıq professoru» diplomu ilə bitirib. O, Azərbaycana qayıtmaq istəməsə də, bu addımı atmağa cəsarət etməyib. Şübhəsiz ki, bəy nəslinə mənsub olması da bu qərarı qəbul etməsində həlledici rol oynayıb. İtaliyada güzəranını təsadüfi işlərlə, əsərlərini satmaqla təmin edib amma daimi iş tapmadığına görə, ağlagəlməz çətinliklərlə üzləşib. Gənc rəssam bunu Ceyhun bəy Hacıbəyliyə növbəti məktubunda da bildirir. Ona göndərdiyi sonuncu (27 avqust, 1927-ci il tarixli) məktubunda yazır ki, akademiyanı bitirib, iş tapa bilmir, korluq çəkir, buna görə də Braziliyaya köçmək istəyir. Həmin məktubda o, Bakıdan gəlmiş bacısı Saranı və Berlində tələbə olan İbad Əliyevi xatırlayır.

O illərdə heykəltəraş Zeynal Əlizadənin yeganə gəlir mənbəyi fərdi sifarişlər idi. Dünyanın ən sanballı sənət məbədlərindən biri sayılan İtaliyada kifayət qədər peşəkar rəssam və heykəltəraş olduğuna görə, sifarişlərə ümid bağlamaq xülya kimi görünürdü.

Amma Zeynal Əlizadə qarşılaşdığı çətinliklərə baxmayaraq, İtaliyada tez bir zamanda istedadlı heykəltəraş kimi məşhurlaşmış, dövrün tanınmış insanlarından sifarişlər almağa başlayıb. Hətta tezliklə yaratdığı əsərlərdən ibarət böyük fərdi sərgisini də təşkil edib.

İtaliyanın Peruca şəhərində böyük alman bəstəkarı Lüdviq van Bəthovenə və rusiyalı mühacir, "La Skala" teatrının məşhur opera müğənnisi Sigizmund Zaleskiyə qoyulmuş məşhur büstlər Zeynal Əlizadənin yaradıcılığının məhsuludur.

O, 1925-ci ildə anası Məryəm-nisə xanımın xəstə olduğu barədə xəbər alıb və Bakıya gəlmək istəyib. Görünür, Almaniya təhsil alıb Azərbaycana qayıtmış yaxın qohumu Cəfər Kazımovun vətəndə yaxşı qarşılanması (amma 1938-ci ildə repressiyaya məruz qalacağı) onu bu barədə düşünməyə vadar etmişdi. Amma naməlum səbəblər üzündən qərarını dəyişməli, qürbətdə qalmalı olub.

Zeynal Əlizadənin sonrakı yaradıcılıq fəaliyyəti ABŞ və Türkiyə ilə bağlıdır. Güman ki, o, daimi iş tapmaq ümidi ilə Türkiyəyə gedib, eyni zamanda, burada Azərbaycanın memarlıq və incəsənət inciləri barədə məqalələr dərc etdirib. Belə ki, 1934-cü ildə "Azərbaycan Yurd bilgisi" dərgisində Atəşgah məbədi, Şirvanşahlar sarayı, Bayıl burnu, Qız qalası, Bibiheybət məscidi ilə bağlı dərc etdiyi məqalələrinə "Heykəltəraş Zeynal A. Saray" imzasını qoyub. Düz 20 il sonra, 1954-cü ildə həmin dərgidə "Azərbaycanlı Zərdüşt məbədidin tarixi" adlı məqaləsi isə "Zeynal Akkoç" imzası ilə çap olunub.

Peşəkar təhsil almış ilk azərbaycanlı heykəltəraş Zeynal Əlizadənin ölüm tarixi indiyə qədər müəyyən olunmayıb. Onun ötən əsrin 50-ci illərində Perucada vəfat etdiyi və orada da dəfn olduğu güman edilir.

Nəriman ƏBDÜLRƏHMANLI

Bu səhifəni uşaqlar, yeniyetmələr üçün hazırlamışıq. Amma bu, heç də o anlama gəlməsin ki, səhifəmizi oxuyarkən böyük zövq almıyacaq. Mütləq alacaqlar, çünki elm öyrənmək, savad almaq insanın əbədi, həmişəcavan arzularındandır. Bəşəriyyət zaman-zaman adamları iki yerə bölüb: savadlılara və bisavadlara. Bütün sivilizasiyalar ona görə sivilizasiya olub ki, içindəki savadlı kəsim, düşünən insanlar artıb, fərqli bir mədəniyyət yarada bilib.

Müasir dövrdə elmə, biliyə can atmaq daha vacibdir, çünki dünənə kimi qarşımızda bir sirr olaraq qalan çox mətləblər artıq çözümlə-çözümlə gedir, bildiklərimiz artır, bilmədiklərimiz azalır. Amma nə qədər öyrənsək də, bilmədiklərimiz bildiyimizdən qat-qat çox olaraq qalacaq.

Səhifəmizi müntəzəm izləsəniz, minlərlə mürəkkəb sualın sadə cavabını tapacaqsınız. Bu mətləblərin əksəriyyəti ilə orta məktəbdə rastlaşmışıq, amma təəssüf ki, dərslərimizin, nədənsə həmişə qəliz olan elmi dili ucubandan çox şey əxz edə bilməmişik.

Biz heç də o iddiada deyilik ki, "Hər suala bir cavab" rubrikamızı izləyə-izləyə savadlanacaq, alim olacaqsınız. Məqsəd uşaqlarımızın dünyagörüşünü genişləndirmək, onları həmişə diqqət mərkəzində olan maraqlı həmsöhbətə çevirməkdir.

İlqar ƏLFİ

Gicitkən niyə dalayır?

Yer üzündə gicitkənin bir neçə növü var, amma onların heç də hamısının dalayan tükükləri olmur. Buna baxmayaraq, gicitkənin necə daladığını yəqin hamınız bilirsiniz – toxunanda "dadını" görmüsünüz. Dalayan gicitkənlərin ən geniş yayılanı adi gicitkən, bir də Roma gicitkənidir. Həmin bu Roma gicitkəni dalayan gicitkənlər arasında mütləq çempion sayıla bilər.

Gicitkənin dalayıcı hərəkəti özünün mexanizminə görə meduza və aktiniya adlanan dəniz canlılarının qollarında yerləşən yandırıcı hüceyrələrin hərəkətinə çox bənzəyir. Bu hüceyrələrin içində nazik və çox iti iynələr var. Sakit vəziyyətdə yumrulanıb qalan bu iynələr kiçik bir toxunuşdan açılır. Gicitkənin tikanları isə bir hüceyrədən inkişaf edib tüküklə şəklinə düşür. İti uclarında xırdaca yumaqlar var ki, onları əzilməyə qoymur. Əgər bu yumağa yüngülcə toxunsan, o an sınır və iti tüküklər dəriyə sancılır. Tüküclüyün içindəki dağdıcı turşu dəridə qızartı əmələ gətirir, bəzən, xüsusilə ağır hallarda isə dəri örtüyündə yanık kimi yaraların yaranmasına səbəb olur. Lakin gicitkənin saplağından yavaşca yapışsan, tüküklər saplağa sıxılıb qalsa, ziyan çəkməyəcəksiniz.

Elə güman etməyin ki, gicitkən insan üçün tamam faydasız bitkidir. Bir çox ölkələrdə onu böyük qazanlarda bişirərək ev heyvanları, quşlar üçün əla yem alırlar. Amma bu bitkinin dadını yəqin biz azərbaycanlılardan yaxşı bilən olma. Bizimkilər yaz aylarında körpə gicitkəndən ləzzətli kətə bişirir ki, yedikcə, dadından doymaq olmur. Gicitkən kətəsi insanların vitamini azlığından əziyyət çəkdiyi mövsümdə, az qala can dərmanı sayılır...

Gicitkənin mayalanmış rişələrindən sarı, gövdə və yarpaqlarından yaşıl rəng alırlar. "Rami" adlanan Çin gicitkəninin zoğlarını emal edib ondan kəndir, qaytan, sap düzəldir, parça toxuyurlar.

Yer üzündə almanın neçə növü var?

Dünyada ən tələbkər, ağız dadı tam fərqli olan adamların zövqünü razı sala biləcək qədər alma növü var. Təkcə İngiltərədə iki min növ alma bitir. Əgər bütün dünyaya baxsaq, bu rəqəm bir neçə dəfə çox olacaq. Almanın vətəni, görünür, Avropanın cənub-şərqi, Asiyanın qərbindir. Hər halda bizə məlum olan budur ki, Avropada almanın müxtəlif növlərini hələ iki min il əvvəl yetişdirdilər.

Qədim Romada bu meyvənin azı yeddi növündən geniş istifadə olunurdu. Yaxşı, bəs necə olub ki, müasir zamanda bu gözəl meyvənin bir belə növü var? Bütün zamanlarda öz bağlarında alma yetişdirən bağbanlar bu meyvənin yeni-yeni növlərini almaq üçün onun üzərində çoxlu təcrübələr aparırdılar. Məqsəd onun şaxtaya daha davamlı, daha məhsuldar, daha dadlı növlərini almaq idi.

Bu üsullara gəlincə, bir növdən olan ağacın tumurcuğunu, yaxud pöhrəsini, başqa növdən olan cavan bir ağaca peyvənd edirlər. Bu yolla alınan yeni ağacın məhsulunda onun üçün "valideyn" rolunu oynamış sortların həm üstün, həm zəif cəhətləri əks olunacaq. Başqa bir üsul isə "çarpaz tozlanma" adlanır. Bu üsulun mahiyyəti ondan ibarətdir ki, bir növdən olan almanın çiçəklərini başqa növdən olan ağaclardan götürülmüş erkəkciqlərlə tozlandırırlar. Bu halda da fərqli növ yaranır. İndi görün bu sahədə nə qədər iş aparılıb ki, dünyada bir belə alma növü var.

Hər suala

Banyan nədir?

Banyan nəhəng ağaclara aid olan ağac növüdür. Siz də bilirsiniz ki, təbiətdə nəhəng ölçülərə malik bütün məxluqlar sonradan çox böyük çətinliklərə məruz qalırlar və ağaclar da bu baxımdan qəti istisna deyillər. Məsələn, həddindən ziyadə iri gövdəyə malik ağaclarda suyun, qida maddələrinin kökdən yarpaqlara çatdırılmasında problemlər olur. Özü də belə ağacların gərək möhkəm və bir xeyli qısa budaqları olsun ki, ağırlıq altında sünməsin. Belə ağaca geniş bünövrə də lazımdır – o, qolbudaqların ağırlığına davam gətirməlidir. Budaqlar çox uzun, ağır olsa, gövdə də bu, ya başqa səmtə əyiləcək və axırda ağac yıxılacaq.

Bu və bir çox başqa problemlər Hindistan və Malayziyada bitən nəhəng banyan ağacı üçün keçərli deyil. Ağac öz problemlərini orijinal şəkildə həll edə bilib. Bu ağaclarda ən qəribə olan onların budaqlarının necə bitməsidir. Banyanın çoxsaylı, ağır budaqları əzəmətli gövdədən bütün istiqamətlərdə bitir. Gövdə nə qədər güclü olsa da, bu qədər ağırlığa, təbii ki, tab gətirmək iqtidarında deyil. Məsələnin ən maraqlı məqamı budur ki, budaqlar bu ağırlığın xeyli hissəsini öz üzərlərinə götürürlər. Onların hər birində qalın zoğlar olur ki, budaqdan düz torpağa kimi uzanır və banyan ağacının müstəqil kökünə çevrilir.

Maraqlıdır ki, bu qalereyalar pis havadan qorunmaq üçün çox əlverişli yerdir və yerli əhali banyan ağacının altında bazarlar düzəldir, yığınaqlar keçirir, onlardan digər ictimai tədbirlər üçün istifadə olunur.

Bundan başqa, havada qalan hamar rişələrdən dümdüz payalar düzəldir, onların oduncağını əzərək möhkəm kəndir hörürlər. Banyanın nəhəng ölçülərinə baxmayaraq, al-qırmızı rəngdə çox xırda meyvələri olur. Yerli əhali bu meyvələri yemir, lakin gecə quşları və yarasalar üçün bu meyvələr çox ləzzətli təamdır.

Kokos qozası necə bitir?

Yəqin hamınız bilirsiniz ki, kokos qozaları, ya da daha sadə desək, kokos, palmalarda bitir. Onun meyvələri çox sərt qabıqla örtülüdür – bu qabıq onların yeməli hissəsini zədələnməkdən qoruyur: axı kokos yetişəndə ağacın başından birbaşa yerə düşür! Kokos qozalarının diametri 8-20 santimetr arasında olur. Sərt qabığın düz altında çox da qalın olmayan bir qat var – ağ rəngdə, yumşaq bir qat. Onun ortasında isə dadlı kokos südü olur. Əgər siz kokos qozasını yaxından görmüsünüzsə, yəqin fikir vermisiniz ki, onun qabığında üç dənə xırda "gözcük" olur. Bu "gözcük"lər inkişaf etməmiş tumurcuqlardır. Kokos qozasını torpağa əkəndə bu tumurcuqlardan biri cücərir və bir müddətdən sonra palmaya çevrilir.

Amma bu palmanın məhsul verməsi üçün azı səkkiz il vaxt lazımdır. Yetkin kokos palması il boyu çiçəkləyir və onun üzərində daim iki-üç qoza olur.

Lakin bu qozaların yetişməsi uzun işdir. Nəticənin hasil olması ağacın bitdiyi torpaqdan, ağacın növündən asılı olaraq, bir neçə aydan bir ilədək, hətta daha artıq sürə bilər. Bir ağacda il ərzində orta hesabla əlli qoza yetişir. Kokos palmalarının hündürlüyü növündən asılı olaraq, 6 metrədən 20 metrədək dəyişir. Ağacın hamar gövdəsində budaq olmur və yalnız lap kəlləsində uzunluğu 3-6 metr olan enli yarpaqlar görünür. Kokos palmaları dəniz səthindən 900 metrədək yüksəklikdə bitə bilər. Amma onları ən çox daha aşağılarda əkilir.

Bu ağacların xüsusiyyətlərindən biri dəniz suyundan lap yaxınlığında bitməsidir. Amma sizə elə gəlməsin ki, kokosun duzlu suya ehtiyacı var. Elə deyil. Sadəcə, bu ağacın dayaz kökləri yerin üstündəki rütubəti özünə yaxşı çəkir. Kokosun qabığı duzlu dəniz suyunda xarab olmur. Bu, o deməkdir ki, dənizin dalğaları suya düşmüş qozanı lap uzaqlara apara bilər və bir də görərsən ki, kokosun nə olduğunu bilməyən yerlərdə də cavan palmalar bitdi!

Niyə əncirin toxumu çox olur?

Əncir yer üzündəki meyvələrin ən qəribələrindəndir. İnsan onun qiymətini tarixin ən qədim dövrlərindən bilib. Bir zamanlar onu ən nadir təam kimi fironların qarşısına qoyurdular. Sonralar isə o, bir qarnı ac, bir qarnı toxulların az qala yeganə yeməyinə çevrildi. Amma əncir yalnız qida deyil, onun şirəsindən spirt, şərab və parçalar üçün boyaqlar alırlar. Onun enli, sərt yarpaqlarından fil sümüyünün parçalanmasında istifadə olunur. Əncir ağacının qabığından möhkəm kəndirlər hörürlər. Əncirin çox növü var və onların arasında ən dadlı İzmir ənciri hesab olunur – təbii ki, bunu bizim Abşeronun kəhrəbə əncirindən dadmayanlar söyləyir.

Əncirin girdə, ətli meyvələri, zahirən boğazında xırda deşik olan bir kisəyə bənzəyir. Bu kisənin içində meyvənin ətli hissəsindən savayı tozcuqlar və bizim, toxum, yaxud çəyirdək adlandırdığımız şeylər də var. Amma əslində, onlar toxum yox, əncirin əsl meyvələridir! Ümumiyyətlə, İzmir əncirinin çoxalması prosesi çox maraqlıdır. Məsələn bundadır ki, onun çiçəkləri yalnız Kapri əncirinin tozcuqları ilə mayalanmalıdır. Həmin bu Kapri əncirinin meyvələrində erkəkciqlərin kifayət qədər çox olmasına baxmayaraq, onu meyvədən çıxarıb tozlanan çiçəyə yalnız bir həşərat çatdırıla bilər – xırda əncir anıları. Bu anılar Kapri əncirinin içində yumurta qoyana kimi yaşayır, sonra meyvəni tərk edir və qanadlarına yapışan tozcuqlarla bir yerdə uçub gedir.

Bundan sonra həşərat İzmir əncirinin içinə girir və bu zaman qanadlarındakı tozcuqların bir hissəsi çiçəyin üzərinə tökülür.

Tapioka nədir?

İsti iqlimli ölkələrdə yetişdirilən, iri kolun köklərindən alınan nişastadan düzələn yarmaya tapioka deyirlər. Bitkinin özü isə manioka adlanır. Onun köklərinin üçdə biri nişasta, üçdə ikisi sudur. Bu köklərdən nişasta alınması xeyli vaxt və əmək istəyir. İlk növbədə maniokanın köklərini suda yuyur, onların qabıqlarını təmizləyirlər. Sonra kökləri suya yatırılır və bir neçə gün ərzində isladılır. Bəzən isə kökləri xırda-xırda doğrayıb sürtkəcdən keçirərək pasta alırlar. Bu pastadan bilavasitə xörək bişirəndə istifadə etmək də olar, onu qurudaraq un da almaq olar. Manioka düzəldəndə xırda-xırda doğranmış kökü təmiz su ilə qarışdırmaq lazımdır, sonra bir müddət ona toxunmurlar. Təmiz nişastadan ibarət hissəciklər yavaş-yavaş suyun dibinə çökür, bütün kir isə sudan asılı vəziyyətdə qalır.

Başqa bir ədvanın – kəklipotunun bir neçə növünü tanıyıyıq. Onun doğma vətəni Aralıq dənizi ətrafındakı ölkələrdir. Amma kəklipotunu Azərbaycanın dağlıq ərazilərində də geniş yayılıb. Onun kəskin, özünəməxsus dadı var. Bizdə bu otdan çay dəmləyir, onu, əti basdırma edərəkən işlədirlər. Kəklipotundan həm qurudulmuş, həm də təzə yığılmış halda istifadə etmək olar.

Mixəyi həm şirin, həm də acı xörəklərə qatırlar. Şirintəhər, kəskin qoxulu ədvardir. Mixək Molukk adalarında bitir.

Nanənin dadı da, qoxusu da hamıya yaxşı tanışdır. Onu insanlar çox qədim zamanlardan yeməyə qatır, dəmləmələrini içirlər. Nanə haqqında hələ yunan mifi də var. Deyirlər ki, bir ilahə qısqanclıq zəminində rəqibi olan bir nimfani həmin bu bitkiyə çevirib.

Kəklipotunu, reyhan, adaçayı, rozmarin, mərzə kimi, nanə də dodaqçiçəklilər fəsiləsinə aiddir. Nanənin 20-25 növü var, cürbəcür xörəklər və saqqızlarda ən çox sadə nanədən istifadə olunur.

Ağac, əkiləndən 8 il sonra çiçək açır və meyvə verməyə başlayır. Çiçəkləmə və məhsulgətirmə prosesi fasiləsiz olaraq bütün ilboyu davam edir. Lakin ağacdan əsas məhsulu dörd aydan bir toplayırlar. Bu ağacın meyvələri ölçü və formasına görə armudu xatırladır. Yetişəndə onların rəngi qızılı olur, meyvə ortadan iki yerə ayrılır. Meyvənin ətli hissəsi qırmızı rəngdədir, içində cevizə oxşayan çəyirdək var. Bu çəyirdəyin içində muskat cevizinin ədəvə kimi istifadə olunan hissəsi yerləşir.

Cevizin dənəsini meyvənin ətli hissəsindən ayıraraq onları xüsusi sobalarda qurudurlar ki, qabıqları çatlasın. Bundan sonra onları sobadan çıxarıb, qabığı təmizləyirlər və muskat cevizi istifadə üçün tam hazır olur. Cevizin qiymətli xüsusiyyətləri itməsin deyərək, onları uzaq məsafələrə daşıyanda, yaxud xeyli müddət saxlayanda bütöv saxlayırlar. Amma müxtəlif yeməklərə muskat cevizi döyülmüş vəziyyətdə əlavə edirlər. Xörək bişirmək üçün yararlı olmayan, aşağı keyfiyyətli cevizlərdən isə muskat yağı deyilən cövher düzəldilir.

Bir çox çiçəklərin (amma hamısında yox) ortasında dişicik (bir, yaxud bir neçə) və onu dövrəyə almış erkəkciyəklər olur. Dişiciyin aşağı hissəsindəki qalın sahədə toxum tumurcuqları olur ki, onların hər biri münbit şəraitdə inkişaf edib toxuma çevrilir. Toxum tumurcuğunun ən mühüm hissəsi xırda yumurta hüceyrəsidir. O qədər kiçik olurlar ki, onları yalnız mikroskop altında müşahidə etmək mümkündür. Hər erkəkciyin başında isə içərişi tozcuqlarla dolu kisəciklər olur. Mayalanma mövsümü yetişəndə bu kisəciklər açılır və çox xırda toz şəklində olan sarı rəngli tozcuqlar ətraf mühitə düşür.

Toxumun yaranması üçün bu tozcuqların hər hansı bir yolla dişiciyə düşməsi lazımdır. Tozcuğun dişiciyə istənilən yolla daşınmasına tozlanma deyirlər. Tozlanmanın çox üsulu var. Onların ən sadəsi tozcuğun özünün dişiciyə düşməsidir: bu üsul özü-nütözləndirmə adlanır. Lakin tozlanma prosesində daha çox ya külək, ya da həşəratlar iştirak edir. Külək otkimilərə aid olan əksər növləri (yalnız sadə çəmənlik otlarını deyil, həm də buğda və digər taxılları) tozlandırır. Bu tozlanmanın mexanizmi çox sadədir. Külək bitkini silkələyərək, erkəkciyin tozcuğunu yerindən çıxarıb, onu götürüb bütün zəmiyə səpir. Bu tozcuqların bir qismi dişiciklərə qonur ki, bununla da mayalanma baş verir, yəni toxum əmələ gəlir. Mayalanma tez-tez həşəratlar vasitəsilə də baş tutur.

Bunu, adətən çiçəklərinin parlaq rəngi, yaxud güclü qoxusu olan bitkilərdə müşahidə etmək olar. Qoxu və rəng, həşəratları cəlb edir. Onlar nektar və tozcuq axtararaq çiçəyin üzərinə enirlər. Həşəratlar nektardan bal düzəldirlər, tozcuq isə onların yemidir. Bu zaman tozcuqların bir qismi onların bədənlərinə, qanadlarına yapışır. Arı növbəti çiçəyə qonanda isə, həmin tozcuqlar başqa çiçəyin dişiciyinə düşür.

Onurğalılar nədir?

Necə bilirsiniz, qarğanı, köpək balığını, pitonu, qurbağanı, iti, insanı birləşdirən bir cəhət varmı?

Əgər müsbət cavab verdinizsə, haqlısınız, çünki yuxarıda sadaladığımız bütün canlıların ümumi bir cəhəti həqiqətən də var – onların hamısının onurğası olur. Onurğa bütöv bir sümük deyil. O, bir-biriylə əlaqəli xırda sümüklərdən – fəqərələrdən ibarətdir. Onurğanın olub-olmaması o qədər mühüm, həlledici rol oynayır ki, alimlər onurğası olan bütün heyvanları ayrıca bir ailəyə – "onurğalılar" ailəsinə aid edib. Bütün qalan heyvanlar – molyusklar, həşəratlar, qurdlar və sairə "onurğasızlar" a daxildir.

Əsl onurğalılarda onurğa sütununun bir başına sümük qutuya oxşayan kəllə birləşir. Onun içində heyvanın baş beyni yerləşir. Onurğa sütununun yanlarında, fəqərələrin çökəkliklərində gizlənmiş sinir kəməflərindən kəlləyə sarı qalın sinirlər gedir. Bu kəməflər və qalın sinir telləri onurğa beynini əmələ gətirir. Yan tərəflərdən onurğa beyninə daha nazik sinirlər birləşir – onları digər ucu isə onurğalı heyvanın bədəninin bütün hissələrinə paylanır.

Onurğalılardan daha bir səciyyəvi cəhəti, onlarda ayrıca qan dövrəni sisteminin mövcudluğu. Bu sistem bir-birinə birləşmiş damarlardan ibarətdir. Bu damarlar qida maddələrini, oksigeni orqanizmin hər bir hüceyrəsinə çatdırır. Xırda damarlar birləşərək daha irilərini – vena və arteriyaları əmələ gətirir ki, onların ən əsasları qan dövrəni sisteminin mərkəzində qərar tutan ürəyə gedir. Onurğalılar, bütün qalan heyvanlardan özlərinin yaxşı inkişaf etmiş dayaq-hərəkət aparatı ilə fərqlənirlər. Bu aparat skeletdən başqa, əzələ və vətərlərdən ibarətdir. Fəqərə sütununa qabırğalar və qalan sümüklər birləşir ki, onların da üzərində heyvanın aşağı və yuxarı ətrafları yerləşir.

Onurğalılardan ətraflarının sayı heç vaxt dördədən çox olmur, bəzi heyvanlarda, məsələn ilanlarda həmin bu ətraflar, ümumiyyətlə, yoxdur. Ətraflar formaca çox müxtəlif ola bilər. Quşlarda ətrafların bir cütü təkamül nəticəsində qanada, insanda isə bir cütü əla, digər cütü ayağa çevrilib. Onurğalılardan tipik nümayəndələrinin quyruğu da olur. Lakin onların bəzilərində təkamül nəticəsində ətraflar, ümumiyyətlə, yoxa çıxdığı kimi, insan da öz mövcudluğunun lap ilkin dövründə quyruğunu itirib.

bir cavab

Sonra nişastanı çıxarıb, üzərinə yenə təmiz su tökürlər, dənələr yumşalaraq, bir-birinə yapışır və axırda yarma kimi bir şey əmələ gətirir. Bu yolla alınmış məhsul tapioka adlanır. Tapioka Avropa və Amerikaya daha çox Yava, Madaqaskar və Braziliyadan gətirilir. Avropa və Birləşmiş Ştatlarda ondan pudinq hazırlayıb, onu şorba və souslara əlavə edirlər. Lakin Cənubi Amerikada və Afrikada ondan ya pasta, ya un şəklində istifadə edirlər.

Müxtəlif ədvalar hardan yaranıb?

Təbiətdə cürbəcür bitkilər var. Buna görə də onların çoxundan tibb və ətriyyət işində istifadə olunması heç də təəccüblü deyil. Otlardan, bitkilərdən çox geniş istifadə olunan sahələrdən biri də kulinariyadır. Hamınız bilirsiniz ki, adi bir xörəyə də cürbəcür ədviyyət əlavə etməklə, onu qeyri-adi bir təama çevirmək olar. Özü də ədvaların bəzilərinin o qədər güclü dadı və qoxusu olur ki, onlardan istifadə edərəkən çox ehtiyatlı olmaq lazımdır.

Yer üzündə saysız-hesabsız ədva var, ona görə də onların yalnız Avropada geniş yayılanları üzərində dayanacaq, daha məqsəddəyüqün olar.

Reyhan – yumşaq, şirintəhər dadı olan, tamından azca istiotu xatırladan ədva. Onu adətən salatlara və kəskin dadlı qəlyanaltılara qatırlar.

Adaçayı yağlı xörəklərə uyğundur. Onun güclü qoxusu olur. Pendirə maraqlı qoxu vermək üçün onu adaçayı yarpaqlarına bükürlər.

Muskat cevizi nədir?

Muskat cevizi ən əvəzsiz və geniş yayılmış ədvalardan biridir. Bu ceviz tropik bir meyvənin "çəyirdəyidir". Yer üzündə 80-ə yaxın ağac və kolun meyvələrində muskat cevizi gizləni. Bu ağac və kollar əsas etibarilə Filippində, Molukk adalarında və Braziliyada bitir. Onların arasında ən geniş yayılanı qoxulu muskat ağacıdır. Bu gözəl həmişəyaşıl ağacın hündürlüyü 7 metrə çatır. Ağacın gövdəsində lap dibdən tutmuş zirvəsinədək budaqlar olur. Bu budaqlarda qoxusundan zənbəği xatırladan xırda sarı çiçəklər açır.

Tozlanma nədir?

Çiçəklər örtülütoxumlu (başqa sözlə desək, çiçəkli) bitkilərin çoxalması orqanıdır. Yəni çiçək hər hansı bir bitkinin erkəkciyəklərinin, ya toxumunun, yaxud da onların hər ikisinin birləşməsi yaranması üçündür. Çiçəyin ən vacib hissələri erkəkciyəklər və dişiciklərdir.

Aydın

N 47(56) 11.12.2015

Şahzadə biabır oldu

Şahzadə Uilyam futbol meydançasında biabır olub. Belə ki, Uilyam 13 yaşlı qapıçının müdafiə etdiyi qarıya qol vura bilməyib. Bunun üçün o, 3 uğursuz cəhd göstərib. Şahzadənin ilk penalti zərbəsini qapıçı tutub. Sonrakı cəhdlərdə isə top qapının üstündən keçib.

Maraqlısı budur ki, şahzadə qol vura bilməyəcəyini təxmin etdiyindən, əvvəlcədən özünü sığortalayaraq deyib:

"Nəzərə alın ki, mən idman geyimində deyiləm. Gördüyünüz kimi, əynimdə kostyum, ayağmda isə qış ayaqqabısı var".

Uğursuzluqla qarşılaşan Uilyam, sonradan həyəcanlı olduğunu bildirib.

13 yaşlı qapıçı isə: "Mən bilirdim. Belə də olmalı idi", - deyib.

Oxucuların nəzərinə

Tərcümə Mərkəzinin nəşr etdiyi (Xuan Rulfo – "Pedro Paramo", Matilda Urrutia – "Pablo Nerudayla yaşanan ömür", "Latın Amerikasını romanı", "Xilas yolunun yolçuları", "Bəşəri poeziya", Ernest Heminqvey – "Qadınısız kişilər", Akutaqava Rünoske – "Tanrıların istehzası", Jasmina Mixayloviç – "Xəzər dənizinin sahillərində", "Serbcə-Azərbaycanca lüğət", "Sözün Aydını", Oljas Süleymanov – "Az-Ya", "Candles (101 verses)" (şeir antologiyası), "Çexovdan Markesə qədər", "Modianonun seçilmiş əsərləri", "Boliviya gündəliyi") kitabları şəhərin aşağıdakı kitab mağazalarından əldə edə bilərsiniz.

- Akadem. Kitab mağazası
- Kitab klubu mağazası
- Akademiya Kitab Mərkəzi
- Kitab.Az mağazası
- (28 may metrosu ətrafındakı kitab mağazaları)

"Əli və Nino" filmi Amerikada

2016-cı ilin yanvarında ABŞ-da "Əli və Nino" filminin premyerası olacaq. Yazıçı Qurban Səidin eyniadlı romanı əsasında çəkilmiş film yanvarın 21-dən 31-dək keçiriləcək ABŞ-ın nüfuzlu "Sundance" beynəlxalq film festivalında nümayiş olunacaq.

"Əli və Nino" filminin icraçı prodüseri Leyla Əliyeva, prodüseri Kris Tikyer, rejissoru "BAFTA" mükafatı laureatı Asif Kapadia, ssenari müəllifi isə "Academy Award" mükafatı laureatı Kristofer Hempton-dur. Filmdə Adam Bakri, Mariya Valverde, Halit Ergenç, Mendi Petinkin, Konni Nilson, Rikkardo Samariko, Homayun Erşardi, Fəxrəddin Manafov, Əsad Bub, Numan Akar və digər məşhur aktyorlar çəkiliblər.

Qeyd edək ki, filmin çəkilişləri 2015-ci il fevralın 24-dən başlamış və iyun ayınadək davam etmişdi. Çəkilişlər Bakının bir sıra məkanlarında, tarixi İçərişəhərin küçələrində, Qobustan, Xınalıq və s. ərazilərdə aparılıb.

Filmin yaradıcı heyəti gözəl ssenari, beynəlxalq işçi heyəti, çəkiliş üçün çox gözəl məkanlar və güclü aktyor heyətinə əsaslanaraq, bu ekran əsərinin böyük uğur əldə edəcəyinə ilk gündən əminliyini bildirmişdi.

Film ilk dəfə "Sundance" beynəlxalq film festivalında geniş ictimaiyyətə təqdim ediləcək. ABŞ-ın Yuta ştatının Park Siti şəhərində baş tutacaq sayca 31-ci festivalda 16 bədii, 10 sənədli filmin, uşaqlar üçün 3 ekran işinin premyerası olacaq, eləcə də 9 filmə baxış keçiriləcək.

Moskvada keçirilən gənc ifaçıların XVI Beynəlxalq televiziya müsabiqəsi - "Şelkunçik", dekabrın 7-də başa çatıb. Rusiyanın "Mədəniyyət" kanalı tərəfindən reallaşan müsabiqə böyük marağa səbəb olub. Yarışmada 24 ölkəni təmsil edən 48 gənc ifaçı 3 ixtisas üzrə (fortepiano, skripka, nəfəs və zərb alətləri) mübarizədə iştirak edib.

Müsabiqə Rusiyanın «Mədəniyyət» kanalı ilə canlı nümayiş olunub. Moskva Dövlət Filarmoniyasının Çaykovski zalında keçirilən açılış və bağlanış konsertlərində Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının dirijoru, beynəlxalq müsabiqələr laureatı Əyyub Quliyev rəhbərliyi ilə Rusiya milli simfonik orkestri (bədi rəhbər və baş dirijor M.Pletnev) çıxış edib.

Müsabiqənin əsas təşkilat komitəsinin üzvləri dünya şöhrətli musiqi xadimləri - Evelin Qlenni (İngiltərə), Vladimir Spivakov (Rusiya), İrina Xelfliger (İsveçrə), Denis Matsuyev (Rusiya), Markus Xinterxoyzer (Avstriya), Paloma Oşi (İspaniya) və Aleksey Şalaşov (Rusiya) olub. Gənc ifaçıların çıxışları dünyaca məşhur musiqi biliciləri tərəfindən qiymətləndirilib. Münsiflər heyətində professorlar - Zaxar Bron (Almaniya-Rusiya), Xansyorq Şellenberger (Almaniya), Dmitri Alekseyev (Rusiya-İngiltərə), Akiko Tatsumi (Yaponiya), Mark Pekarski (Rusiya), Sankt-Peterburq Dövlət Konservatoriyasının rektoru Aleksey Vasilyev, Lanq Lanq Beynəlxalq Fondunun prezidenti Lukas Borvinski (ABŞ) və beynəlxalq müsabiqələrin laureatları yer alıblar.

Qeyd edək ki, Rusiya milli simfonik orkestri "Financial Times" jurnalının sorğusuna əsasən, dünyanın ən yaxşı 20 orkestrinin siyahısına daxil olub.

Hazırladı: NARINGÜL

Rusiya milli simfonik orkestri azərbaycanlı dirijorun rəhbərliyi altında çıxış edib

Osman Sınava Bakıda

Bakıda Türk kino həftəsi keçiriləcək. Dekabrın 12-dən 16-dək davam edəcək tədbirdə 9 film nümayiş olunacaq.

Açılış mərasimində iştirak etmək üçün tanınmış türk rejissoru, ssenarist Osman Sınava da Bakıya gəlib. Qonaq Dövlət Film Fondunda olub, fondun muzeyi və kino avadanlıqları ilə tanış olub.

Film Fondu ilə tanışlıqdan sonra O.Sınava Azərbaycan və Türkiyə kinematografiyasının ortaq tərəflərini müzakirə edib.

Rejissor gələcəkdə Azərbaycanla müştərək film çəkmək arzusunu da dilə gətirib.

Qeyd edək ki, "Dəli ürək" çoxseriyalı filmi ilə məşhurlaşan Osman Sınava "Ekmek teknesi", "Acı hayat" və "Kurtlar vadisi" serialları ilə tanınıb.